

**VÝVOJ POLITIKY PROFESNÍ PŘÍPRAVY
NA EVROPSKÉ ÚROVNI**

OD SPOLEČNÉ POLITIKY K POLITICE SPOLEČENSTVÍ

BUDOUCÍ ÚKOLY PROFESNÍ PŘÍPRAVY

Vychází jako příloha Zpravodaje VÚOŠ v 2. pololetí roku 2000.

Předmluva

Politika profesní přípravy v Evropském hospodářském společenství prošla za více než čtyřicet let mnohými proměnami.

V celém jejím vývoji lze vystopovat dvě protichůdné snahy. Snahu o zachování (a eventuální vylepšení či inovování) tradičních systémů profesní přípravy v jednotlivých členských státech a snahu o co největší sblížení profesní přípravy nebo alespoň jejích výsledků.

Začátkem letošního roku vydal CEDEFOP přehledovou publikaci nazvanou *Věk učení: politika profesní přípravy na evropské úrovni*^{*}, která má vyvolat diskusi o politice profesní přípravy a přispět k vytvoření takového rámce, jaký by byl přijatelný pro všechny země Unie. Jak jsme uvedli ve Zpravodaji VÚOŠ č. 6/2000, zpráva analyzuje vývoj politiky profesní přípravy v Evropské unii v uplynulých čtyřiceti letech, popisuje opatření, která v této oblasti přijaly jednotlivé země, a rozvádí představy o důsledcích, které bude mít hospodářský a společenský vývoj pro profesní přípravu.

Pro přílohu Zpravodaje VÚOŠ (bude vycházet ve druhé polovině letošního roku) jsme přeložili 1. kapitulu, která podává přehled politiky profesní přípravy od roku 1957 (založení EHS) do současnosti, a 8. kapitulu, v níž se autoři pokoušejí anticipovat, jaké úkoly čekají profesní přípravu v blízké budoucnosti.

AK

* Bainbridge, Steve – Murray, Julie: An age of learning: vocational training policy at European level. [Věk učení: politika profesní přípravy na evropské úrovni.] Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities 2000. 146 s. **Sg. (VÚOŠ) 24 841**

Stručný výtah v angličtině, francouzštině a v němčině lze získat na této internetové adrese:

« <http://www.trainingvillage.gr/etv/policyreport/summary.asp?lang=..> » (za rovnítkem se místo dvou teček uvádí označení jazykové verze: EN - anglické, FR - francouzské, DE - německé).

OD SPOLEČNÉ POLITIKY K POLITICE SPOLEČENSTVÍ

Náčrt vývoje politiky

Tato kapitola pojednává o vývoji a realizaci politiky profesní přípravy na evropské úrovni v období od založení Evropského hospodářského společenství Římskou smlouvou z roku 1957 až po podepsání Smlouvy o Evropské unii v Amsterdamu, která vstoupila v platnost v květnu 1999. Cesta od Říma do Amsterdamu byla pro politiku profesní přípravy dlouhá. Římská smlouva umožňovala společnou politiku profesní přípravy. Smlouva o Evropské unii souhlasila s politikou profesní přípravy Společenství přijatou v Maastrichtu v roce 1992 a text byl v nezměněné podobě přenesen do Amsterdamské smlouvy. Hospodářské a sociální změny v tomto období neustále zvyšovaly význam profesní přípravy. Politický rámec na evropské úrovni byl při mnoha příležitostech přizpůsobován, aby vzal v úvahu měnící se okolnosti a podporoval vývoj profesní přípravy jako klíčového nástroje zaměstnanosti a aktivní politiky trhu práce. Profesní příprava nyní hraje hlavní roli při usnadňování adaptace na změny, v integraci mladých lidí a dalších skupin do trhu práce a při podporování rovných příležitostí.

Politický rámec obsahuje evropské *acquis communautaire*, což je souhrn komunitárního práva, které ukládá členským státům nebo jednotlivcům povinnosti týkající se profesní přípravy. V této kapitole je *acquis* interpretováno v širokém slova smyslu, takže zahrnuje:

- (a) právní nástroje Evropského společenství – nařízení, směrnice, rozhodnutí a doporučení;
- (b) rozsudky evropského soudního dvora;
- (c) nezávazná politická prohlášení – závěry a usnesení Rady ministrů – sdělení, bílé a zelené knihy Evropské komise a společná vyjádření sociálních partnerů.

Politický rámec ustavený *acquis* na evropské úrovni podporuje vývoj profesní přípravy v zásadě ve dvou směrech. Zaprvé povzbuzuje debatu mezi členskými státy, umožňující širší diskusi o národních problémech a identifikaci oblastí společného zájmu. Takto funguje evropská úroveň jako důležitý výchozí bod pro vývoj národní politiky profesní přípravy. Za druhé, v průběhu let různé iniciativy a programy podporovaly politická opatření, včetně pilotních projektů a výměny informací a lidí. Usnadňovaly spolupráci mnoha různých stran v celé Evropě ve snaze o zlepšení profesní přípravy.

Rámec pro společnou politiku profesní přípravy byl stanoven právně závazným rozhodnutím v roce 1963¹. V průběhu let byl dále upravován právně nezávaznými politickými prohlášeními, která vytyčovala politický směr a starala se o to, aby byla financována některá praktická opatření. Přestože tato politická prohlášení a opatření neměla žádnou právní sílu, byla velmi účinná, protože měla pevnou politickou podporu členských států na vysoké úrovni.

Počátkem 80. let se však dohodlo, že akce na evropské úrovni týkající se profesní přípravy i jiných oblastí budou financovány pouze prostřednictvím právně závazných nástrojů. To spolu s rozhodnutími Evropského soudního dvora vedlo u členských států k obavám z vlivu Společenství na národní politiku vzdělávání a profesní přípravy. V důsledku toho byla společná politika profesní přípravy Římské smlouvy v roce 1992 změněna v politiku profesní přípravy Společenství, která by podporovala a doplňovala národní akce. Tím bylo explicitně vyjádřeno to, co bylo předtím implicitní, že totiž odpovědnost za obsah a strukturu profesní přípravy spočívá výhradně na členských státech.

Politika profesní přípravy Společenství se nadále rozvíjela prostřednictvím právně závazných nástrojů a uskutečňovala se pevně stanovenými metodami spolupráce. Zrychlující se tempo hospodářských a sociálních změn spolu s rostoucím zájmem o celoživotní učení

jako politickou odezvu na ně však klade velké nároky na organizaci, strukturu a obsah profesní přípravy v členských státech.

Římská smlouva: společná politika profesní přípravy

Římská smlouva ustavila Evropské hospodářské společenství (EHS), aby tak založila společný trh a postupně sblížila ekonomickou politiku jeho členských států. V sociální oblasti dala Evropské komisi za úkol podporovat užší spolupráci mezi členskými státy, včetně záležitostí vztahujících se k základní a další profesní přípravě. Rovněž vytvořila Evropský sociální fond, se záměrem zlepšit zaměstnanost a zvýšit životní úroveň. Článek 128, jako součást sociálních opatření Římské smlouvy, uvádí, že Rada ministrů by měla stanovit:

... všeobecné principy pro realizaci společné politiky profesní přípravy schopné přispívat k harmonickému vývoji národních ekonomik i společného trhu.

To bylo dohodnuto v Rozhodnutí Rady z 2. dubna 1963 stanovujícím všeobecné principy pro realizaci společné politiky profesní přípravy (viz dále). Rozhodnutí z roku 1963 určilo typy předpokládané spolupráce a přes následné změny Smlouvy zůstává v platnosti.

Úzká a rozmanitá spolupráce

Z politického hlediska měla společná politika profesní přípravy spočívat v úzké a rozmanité spolupráci na evropské úrovni. Byla definována jako souvislá a postupná činnost prováděná na úrovni členských států i na evropské úrovni za účelem realizace deseti principů uvedených v rozhodnutí z roku 1963. Soudržnost byla podporována souborem základních cílů uvedených ve druhém principu a stanovujících, čeho má spolupráce v profesní přípravě dosáhnout. Navíc byla také podporována spolupráce se sociálními partnery a mezi nimi navzájem.

Rozhodnutí Rady z 2. dubna stanovující všeobecné principy pro realizaci společné politiky profesní přípravy

První princip

Společná politika profesní přípravy znamená souvislou a postupnou společnou činnost, která vyžaduje, aby každý členský stát navrhoval programy a zajišťoval, že tyto programy budou uvedeny v činnost v souladu s všeobecnými principy obsaženými v tomto rozhodnutí a s příslušnými opatřeními přijatými pro jejich aplikaci.

Všeobecné principy musí umožňovat, aby každý člověk získal odpovídající přípravu s patřičným ohledem ke svobodě volby povolání, místa přípravy a místa práce.

Tyto všeobecné principy se musí zabývat přípravou mladých lidí a dospělých, kteří mohou být nebo již jsou zaměstnáni na místech až po úroveň vedoucích.

Povinností členských států a kompetentních institucí Společenství bude aplikovat tyto všeobecné principy v rámci Smlouvy.

Druhý princip

Společná politika profesní přípravy bude mít následující základní cíle:

- vytvořit podmínky, které zaručí odpovídající profesní přípravu pro všechny;
- v pravý čas zorganizovat vhodná zařízení profesní přípravy, která by poskytovala pracovní síly pro různá odvětví hospodářské činnosti;
- rozšířit profesní přípravu na základě všeobecného vzdělávání v dostatečné míře tak, aby podporovala harmonický rozvoj osobnosti a splňovala požadavky vyplývající z technického pokroku, nových metod výroby a sociálního a hospodářského vývoje;

- umožnit každému člověku získat odborné vědomosti a dovednosti potřebné k vykonávání daného povolání a k dosažení nejvyšší možné úrovně přípravy, a přitom podporovat, zejména u mladých lidí, intelektuální a fyzický růst, občanské vzdělávání a tělesný rozvoj;
- vyhnout se jakémukoliv škodlivému přerušení buď mezi ukončením všeobecného vzdělávání a započatím profesní přípravy, nebo v jejím průběhu;
- podporovat základní a další profesní přípravu a tam, kde je to vhodné, rekvalifikaci, přiměřenou různým stadiím pracovního života;
- nabídnout každému člověku v souladu s jeho sklony a schopnostmi praktické vědomosti a zkušenosti a, prostřednictvím stálých možností pro profesní postup, příležitost získat povýšení, nebo vzdělání pro novou a vyšší úroveň činnosti;
- těsně spojit jednotlivé formy profesní přípravy s různými odvětvími hospodářství tak, aby na jedné straně profesní příprava nejlépe odpovídala jak potřebám hospodářství, tak zájmům učících se, a na druhé straně, aby se problémům předkládaným profesní přípravou dostávalo všude ve světě práce i v profesionálních kruzích pozornosti, jakou zasluhují.

Třetí princip

Až začne společná politika profesní přípravy fungovat, bude věnována zvláštní pozornost:

- předpovědím a odhadům kvantitativních a kvalitativních požadavků na pracovníky v různých produktivních činnostech jak na národní úrovni, tak na úrovni Společenství;
- stálému systému informací a poradenství nebo profesního poradenství pro mladé lidi a dospělé, založenému na znalostech schopností jednotlivce, vzdělávacích zařízení a pracovních příležitostech, fungujícímu v úzké spolupráci s výrobním a distribučním sektorem hospodářství, službami profesní přípravy a školami;
- tomu, aby každý člověk měl možnost využívat výše uvedený systém v jakoukoliv dobu před volbou povolání, v průběhu profesní přípravy a v celém pracovním životě.

Čtvrtý princip

Komise může v souladu s těmito všeobecnými principy a aby dosáhla jimi stanovených cílů v rámci smlouvy navrhnout Radě nebo členským státům taková vhodná opatření, která se mohou jevit jako nezbytná.

Navíc bude Komise v úzké spolupráci s členskými státy provádět v oblasti profesní přípravy jakékoliv studie a výzkum, které budou zajišťovat dosažení společné politiky, zejména z hlediska podpory pracovních příležitostí a geografické a profesní mobility pracovníků v rámci Společenství.

Dále sestaví seznam vzdělávacích zařízení v členských státech a srovná je s existujícími požadavky z hlediska určování, které činnosti doporučit členským státům, a bude označovat pořadí priorit tam, kde je to nezbytné; vyvstane-li příležitost, bude podporovat uzavírání dvojstranných a vícestranných dohod.

Komise bude sledovat vývoj těchto opatření, srovnávat jejich výsledky a upozorňovat na ně členské státy.

Komisi bude při provádění úkolů jí přidělených v oblasti profesní přípravy pomáhat tripartitní poradní výbor, jehož složení a pravidla budou stanovena Radou poté, co obdrží vyjádření Komise.

Pátý princip

Komise bude podnikat všechny vhodné kroky ke shromažďování, distribuci a výměně jakýchkoliv užitečných informací, literatury a vyučovacích materiálů mezi členskými státy, aby podpořila obširnější znalosti všech faktů a publikací týkajících se stavu a vývoje profesní přípravy v rámci Společenství a pomohla udržet současné vyučovací metody na aktuální úrovni. Bude zajišťovat zejména systematickou distribuci literatury vztahující se k inovacím, které se již používají nebo mají být zavedeny. Členské státy budou poskytovat Komisi veškerou nezbytnou pomoc a podporu při provádění těchto úkolů a zejména budou poskytovat jakékoliv užitečné informace týkající se současného stavu a vývoje národních systémů profesní přípravy.

Šestý princip

Ve spolupráci s členskými státy bude Komise podporovat takovou přímou výměnu zkušeností v oblasti profesní přípravy, která pravděpodobně umožní službám odpovědným za profesní přípravu a specialistům v této oblasti seznámit se s výsledky a s novým vývojem v jiných zemích Společenství a studovat je.

Tato výměna bude uskutečňována zejména prostřednictvím studijních seminářů a programů návštěv a studijních pobytů v institucích profesní přípravy.

Sedmý princip

Vhodná příprava učitelů a instruktorů, jejichž počet by měl být zvýšen, a jejichž odborné a učitelské dovednosti by měly být rozvíjeny, bude jedním ze základních faktorů efektivní politiky profesní přípravy.

Členské státy budou tam, kde to bude nezbytné, s pomocí Komise podporovat jakákoliv opatření, která pravděpodobně přispějí ke zlepšení a rozvoji této přípravy, zejména opatření zajišťující neustálé přizpůsobování přípravy pokroku v oblasti ekonomiky a techniky.

Bude podporována příprava instruktorů získávaných z řad speciálně kvalifikovaných pracovníků. Bude se usilovat o harmonizaci přípravy instruktorů; při této harmonizaci může být využita veškerá výměna zkušeností a další podobné vhodné prostředky, zvláště ty, které jsou zmíněny v šestém principu.

V zemích Společenství budou přijata speciální opatření podporující základní a další vzdělávání učitelů a instruktorů pro práci v méně prosperujících regionech Společenství a v rozvojových státech a teritoriích, zvláště těch, které jsou sdruženy se Společenstvím.

Osmý princip

Společná politika profesní přípravy musí být především uspořádána tak, aby se úrovně přípravy mohly postupně harmonizovat.

Ve spolupráci s členskými státy bude Komise, v souladu s požadavky, koncipovat standardizovaný popis základních kvalifikací potřebných na různých úrovních přípravy u těch povolání, která vyžadují specifickou přípravu.

Na tomto základě by se mělo usilovat o harmonizaci standardů vyžadovaných pro úspěch při závěrečných zkouškách za účelem vzájemného uznávání certifikátů a jiných dokumentů potvrzujících ukončení profesní přípravy; členské státy a Komise budou podporovat pořádání evropských konkurzů a zkoušek.

Devátý princip

Členské státy a Komise mohou spolupracovat v přijímání odpovídajících kroků, zejména při koncipování vhodných programů přípravy, aby přispěly k dosažení celkové rovnováhy mezi nabídkou pracovních sil a poptávkou po nich v rámci Společenství a braly v úvahu příslušné předpovědi. Tyto kroky a programy se musí zaměřovat na rychlou přípravu dospělých a na rekvalifikace, beroucí v úvahu situaci způsobenou hospodářským rozvojem nebo recesí, technickými a strukturálními změnami a speciálními požadavky určitých povolání, profesních kategorií nebo specifických regionů.

Desátý princip

Při aplikaci všeobecných principů společné politiky profesní přípravy bude věnována pozornost zejména speciálním problémům týkajícím se specifických odvětví činnosti nebo specifických kategorií osob; v tomto ohledu mohou být přijata zvláštní opatření.

Opatření přijímaná s ohledem na dosažení cílů společné politiky profesní přípravy mohou být financována společně.

Rozhodnutí umožňující různé typy spolupráce pro realizaci těchto principů, včetně studií a výzkumu, výměny informací a zkušeností a koncipování programů členskými státy mělo být uvedeno v činnost v souladu s těmito principy. Byl také předvídan určitý stupeň harmonizace. Osmý princip uvádí, že společná politika profesní přípravy musí být uspořádána tak, aby

umožňovala postupnou harmonizaci úrovní přípravy s ohledem na vzájemné uznávání kvalifikací. Spolupráce se však neměla omezovat na situaci, kdy se všechny členské státy zabývají ve stejné době stejnými problémy. Rozhodnutí povzbuzuje Evropskou komisi k tomu, aby uzavírala dvoustranné či mnohostranné dohody, naskytne-li se k tomu příležitost. Odpovědnost za realizaci principů spočívá jak na členských státech, tak na Evropské komisi. Rozhodnutí však mezi nimi neurčilo žádnou dělicí čáru v odpovědnosti za uskutečňování těchto principů. Ačkoliv definovalo oblasti pokrývané společnou politikou profesní přípravy, zejména přípravu pro všechny mladé lidi a dospělé, kteří mohou být, nebo již jsou zaměstnání na místech až po úroveň vedoucích, nedefinovalo profesní přípravu. Definovalo však přímou spolupráci v politice profesní přípravy zaměřené na klíčové oblasti úzce spojené s trhem práce. K těmto oblastem politiky patří: zajišťování přístupu k profesní přípravě v průběhu celého pracovního života, vybavování pracovníků dovednostmi nutnými ke splnění požadavků technických změn a zajišťování toho, aby příprava odpovídala potřebám hospodářství i určitých skupin, sektorů nebo regionů a osobním a profesionálním zájmům jednotlivých lidí.

Absence jakéhokoliv jasného rozdělení odpovědnosti nebo definice profesní přípravy ukazuje, že se neočekávalo, že by profesní příprava byla kontroverzní záležitostí. A to přes zmínku o postupné harmonizaci úrovní v osmém principu.

Společná politika profesní přípravy však neznamenal totéž, jako společná politika v dalších oblastech, například v zemědělství, dopravě nebo hospodářské soutěži. V těchto oblastech byly rozhodovací pravomoci na evropské úrovni – známé též jako kompetence Společenství – rozsáhlé a jakmile to bylo vhodné, byly členské státy povinny změnit národní systémy nebo uspořádání tak, aby se jim přizpůsobily. O sporných bodech v těchto oblastech se rozhodovalo v radě ministrů buď kvalifikovanou většinou hlasujících, nebo jednomyslně po konzultaci s Evropským shromážděním (později Evropským parlamentem). Naproti tomu činnost pro realizaci společné politiky profesní přípravy na evropské úrovni byla mnohem méně důrazná a mohla o ní rozhodovat rada ministrů prostou většinou hlasů, bez jakýchkoliv požadavků na konzultaci s Evropským shromážděním.

To také naznačuje, že se v oblasti profesní přípravy nepředpokládala intervence na evropské úrovni, jaká se předvíдалa v jiných oblastech společné politiky. Úsilí se nezaměřovalo na strukturu nebo organizaci profesní přípravy, ale spíše na konvergenci standardů týkajících se kvalifikací, certifikátů a zkoušek.

Rozhodnutí z roku 1993 položilo základ pro společnou politiku profesní přípravy. Typy spolupráce, o nichž se předpokládalo, že budou uskutečněny na evropské úrovni, byly méně politicky integrované než v jiných oblastech společné politiky. Profesní příprava byla však považována za oblast, kde společná činnost na dvoustranném nebo mnohostranném základě byla v zájmu Evropského hospodářského společenství jako celku, a určitý stupeň harmonizace, pokud jde o výsledky profesní přípravy, byl považován za žádoucí. Tato činnost se zaměřovala na rozvíjení úlohy profesní přípravy a jejího spojení s trhem práce.

Uskutečňování společné politiky profesní přípravy

V tomto oddíle se shrnuje, jak byla uskutečňována a rozvíjena společná politika profesní přípravy podle 128. článku Římské smlouvy.

Rozhodnutí z roku 1963 bylo přijato jako politický rámec a uskutečňování společné politiky profesní přípravy začalo institucionalizací úlohy sociálních partnerů při rozvíjení politiky spolu se založením Poradního výboru pro profesní přípravu² (ACVT), který měl předkládat vyjádření k otázkám všeobecného významu nebo k principiálním otázkám týkajícím se profesní přípravy, v prosinci 1963. Potom následovalo doporučení Evropské

komise zavádějící postup podávání zpráv při výměně informací a zkušeností o profesním poradenství³. Pracovalo se také na harmonizaci úrovní přípravy, aby se podpořil volný pohyb pracovníků, a v roce 1970 Rada přijala doporučení o evropském profesním profilu pro přípravu kvalifikovaných obráběčů⁴. Evropská komise v roce 1971 dospěla k závěru⁵, že práce vykonaná po rozhodnutí z roku 1963 nepřinesla očekávané výsledky. Uváděné důvody: nedostatek zkušeností v metodách přeměňování abstraktních principů do fungujících projektů, nedostatečné rozlišování mezi krátkodobými a dlouhodobými projekty a neadekvátní zdroje.

Období usnesení

Z tohoto hlediska bylo až do poloviny 80. let uskutečňování společné politiky profesní přípravy charakterizováno řadou nezávazných rezolucí rady ministrů (v oblastech týkajících se volného pohybu pracovníků, o kterém bude pojednáno dále, byl přístup odlišný). Tato usnesení ustavila politický rámec určením klíčových politických oblastí, v nichž by se mělo spolupracovat. Fungovala jako výchozí body pro vývoj národní politiky tím, že reflektovala důležité ekonomické a sociální diskuse, v nichž profesní příprava figurovala. Nastínila také různá opatření k realizaci rámce a tam, kde to bylo vhodné, určovala, jaká činnost má být prováděna na evropské úrovni a jakou mají vykonávat členské státy. Přizpůsobováním principů z roku 1963 moderním potřebám udělala usnesení z profesní přípravy důmyslnější nástroj politiky trhu práce i nástroj pro podporu sociálních cílů.

Po liniích z roku 1971 vyžadujících obnovení úsilí v oblasti profesní přípravy následovalo první usnesení schválené v roce 1974⁶. To posilovalo význam společné politiky profesní přípravy a napomáhalo postupnému dosahování jejích cílů. Postaralo se o ustavení Evropského střediska pro rozvoj profesní přípravy (obecně známého pod francouzským akronymem CEDEFOP). Středisko bylo založeno v roce 1975⁷ a mělo poskytovat odbornou expertízu a informace o profesní přípravě, shromažďovat a distribuovat dokumentaci, stimulovat výzkum a práci na přibližování standardů profesní přípravy, a tak podporovat volný pohyb pracovníků.

Ekonomické a sociální změny v 70. letech byly příznivé pro využití profesní přípravy k uskutečňování sociálních cílů zaměřováním opatření na specifické skupiny.

První skupinou, na kterou se zaměřila specifická pomoc, byli v roce 1974 handicapovaní lidé⁸. Další skupinou byli mladí lidé. Špatná profesní příprava a nedostatek základních dovedností byly považovány za dva hlavní problémy přispívající k tomu, že nezaměstnanost u lidí mladších 25 let byla třikrát vyšší než průměr pro všechny věkové skupiny. Rada zavedla řadu opatření, aby se s těmito problémy vypořádala. Opatření byla založena na dvou usneseních, jednom z roku 1976⁹ ke zlepšení přechodu ze školy do pracovního života a druhém z roku 1979¹⁰ o spojení práce a přípravy pro mladé lidi. Tato usnesení posílila spojení profesní přípravy se vzděláváním, které, ačkoliv v Římské smlouvě nefigurovalo, je od roku 1974 oblastí spolupráce (viz dále).

V tomto období se profesní příprava rozvíjela také jako nástroj pro podporování rovných příležitostí. Směrnice o rovném zacházení¹¹ vyžadovala, aby členské státy zajistily přístup k profesnímu poradenství a k profesní přípravě bez diskriminace na základě pohlaví. Uznáním toho, že rovnost příležitostí v přístupu k profesní přípravě je podstatná pro dosažení rovnosti příležitostí v zaměstnání, směrnice definovala úlohu profesní přípravy při vytváření rovnoprávnější společnosti.

Spolupráce v oblasti vzdělávání

Na rozdíl od profesní přípravy nebylo v Římské smlouvě žádné opatření pro činnost v oblasti vzdělávání na evropské úrovni. V roce 1974 však bylo přijato usnesení¹² ustavující několik principů

pro spolupráci v oblasti vzdělávání. Vedlo k řadě iniciativ na podporu spolupráce ve vzdělávání. Následuje stručné shrnutí významnějších akcí, o kterých se nemluví v hlavním textu.

Usnesení z roku 1974 se nezmiňovalo o Římské smlouvě, neřkuli o společné politice profesní přípravy, podněcovalo však spolupráci ve vzdělávání prostřednictvím řady činností podobných činnostem v profesní přípravě – podporou uznávání diplomů, volného pohybu učitelů, studentů, výzkumných pracovníků ve vzdělávání a shromažďování dokumentace a statistik. Kromě toho usnesení ustavilo Výbor pro vzdělávání, ve kterém byli zástupci členských států, a ti podávali zprávy ministrům školství, kteří se scházeli v radě ministrů. To umožňovalo vést politické diskuse na vysoké úrovni.

Usnesení zavádějící akční program v oblasti vzdělávání v roce 1976 podporovalo:¹³

- (a) lepší materiální vybavení pro vzdělávání a přípravu občanů a dětí občanů jiných členských států a nečlenských zemí;
- (b) lepší vztahy mezi vzdělávacími systémy v Evropě;
- (c) shromažďování aktuální dokumentace a statistik o vzdělávání;
- (d) spolupráci v oblasti vysokoškolského vzdělávání;
- (e) vyučování cizím jazykům;
- (f) dosahování rovných příležitostí pro volný přístup ke všem formám vzdělávání.

Spolupráce ve vzdělávání se především zaměřovala na způsoby, jak udržet vzdělávání a přípravu učitelů aktuální z hlediska technických změn a sociálního přizpůsobení, na vyučování cizím jazykům, na vzdělávání dětí migrujících pracovníků, na integraci handicapovaných dětí do normálních škol a na opatření pro boj s negramotností. Stejně jako u profesní přípravy byly hlavními typy spolupráce studijní návštěvy a výměny, pilotní projekty, výměny informací a také snahy zlepšit profily vzdělávání tak, aby vedly k uznávaným kvalifikacím.

Problémy zdůrazněné v usnesení z roku 1976 byly i nadále středem spolupráce v oblasti vzdělávání. V roce 1983 Rada schválila usnesení o zavedení informační technologie do vzdělávání. Rada závěrů Rady z května 1987¹⁴ dodala další stimul evropské spolupráci ve vzdělávání povzbuzováním výzkumu a dalších opatření pro podporu integrace handicapovaných dětí do normálních škol, pro boj proti negramotnosti a školní neúspěšnosti a pro vzdělávání učitelů při zaměstnání.

Výměny studentů a další typy spolupráce ve vysokoškolském vzdělávání pokračovaly prostřednictvím programu Erasmus z roku 1987 (viz hlavní text), zatímco spojení mezi terciárním vzděláváním a profesní přípravou při zavádění nových technologií byla podporována programy Comett. Po roce 1992 a poté, co Maastrichtská smlouva vstoupila v platnost, však dostala spolupráce v oblasti vzdělávání vlastní právní základ – 126. článek. V tomto článku bylo Evropské společenství pověřeno přispívat k rozvoji kvality vzdělávání povzbuzováním spolupráce mezi členskými státy a, bude-li to nezbytné, podporováním a doplňováním jejich činnosti. Tak jako v oblasti profesní přípravy byla výslovně stanovena odpovědnost členských států za obsah vzdělávání a organizaci vzdělávacích systémů a harmonizace systémů byla vyloučena.

První akcí schválenou v rámci Maastrichtské smlouvy byl program Sokrates v roce 1995.¹⁵ Tento program pokračoval ve výměnách vysokoškolských studentů v programu Erasmus, také však podporoval partnerství mezi školami a projekty vzdělávání migrujících pracovníků a dětí kočovníků a Romů i interkulturní vzdělávání. Program Sokrates byl obnoven v 149. článku Amsterodamské smlouvy.

Rovněž byla uskutečněna opatření v oblasti vzdělávání, které podporuje volný pohyb osob. V roce 1977 byla přijata směrnice o vzdělávání dětí migrujících pracovníků¹⁶, aby usnadnila integraci migrujících pracovníků a jejich rodin. Zajišťovala bezplatné vyučování a další opatření, která jim pomáhala osvojit si jazyk a kulturu země, do níž se přistěhovali. To mělo být prováděno v souladu s národními okolnostmi a právním systémem. Směrnice o uznávání vysokoškolských diplomů přijatá v roce 1988 a vztahující se na studium, které trvalo alespoň tři roky, se také zabývala volným pohybem osob. Druhý stejně zaměřený systém byl zaveden v roce 1992 (viz hlavní text). V roce 1993 Rada ustavila právo pobytu pro studenty z jiných členských států.

Pokud jde o spolupráci ve vzdělávání, vzrůstal také význam rovných příležitostí. V roce 1985 schválily členské státy usnesení¹⁷ obsahující řadu opatření, která měly členské státy doma zavést, aby podpořily rovné příležitosti pro dívky a chlapce ve vzdělávání, s patřičným ohledem na své právní, ekonomické, sociální a kulturní charakteristiky.

Diskuse o celoživotním učení podnětá bílou knihou Evropské komise o hospodářském růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti (viz hlavní text) také podporuje úvahy o vzdělávacích systémech. Zejména uvádí důvody pro užší vztahy mezi vysokoškolským vzděláváním a světem práce a pro úlohu vysokých škol v rozvíjení celoživotního učení v partnerství s veřejným a soukromým sektorem na národní a regionální úrovni. Závěry Rady o strategii pro celoživotní učení z prosince 1996 (viz hlavní text) identifikovaly řadu úkolů pro školský systém, včetně způsobů, jak pomoci dětem s obtížemi v učení, a jak podpořit využívání multimediálních nástrojů ve vzdělávání. Navíc se Rada přimlouvá za zkoumání potenciálu nových partnerství a rozvíjení spojení mezi všeobecným vzděláváním a profesní přípravou, jako součástí strategie celoživotního učení. Úspěšnost škol v omezování počtu mladých lidí, kteří opouštějí vzdělávací systém bez kvalifikace, je jedním z ukazatelů monitorovaných v liniích evropské strategie zaměstnanosti (viz hlavní text).

Problém rostoucí nezaměstnanosti přetrvával a začátkem 80. let se dotýkal všech věkových skupin. Zejména dlouhodobá nezaměstnanost podstatně vzrůstala (v polovině 80. let byla více než polovina nezaměstnaných bez práce déle než rok). Naděje na řešení těchto problémů se spojovaly s profesní přípravou jako nástrojem politiky trhu práce a zaměstnanosti. Společný rámec politiky profesní přípravy byl dále rozvíjen s pomocí řady usnesení Rady. Role profesní přípravy byla považována za ústřední při zlepšování shody mezi poptávkou po pracovních silách a jejich nabídkou, při pomoci dlouhodobě nezaměstnaným a nově při podpoře rozvoje malých a středních podniků. Začátek 80. let byl také poznamenán rostoucím vědomím vlivu nové techniky jako hlavní hnací síly změn. V usnesení z roku 1983¹⁸ uznala Rada velkou roli profesní přípravy ve vybavování pracovníků schopností přizpůsobovat se změnám, které přináší nová technika. Přizpůsobování není podstatné jen pro udržení nízké nezaměstnanosti, ale také pro využívání ekonomického potenciálu nové techniky a pro povzbuzování jejího rozsáhlého zavádění.

V červenci 1983 Rada aktualizovala rámec společné politiky profesní přípravy usnesením o politice profesní přípravy v 80. letech.¹⁹ Jeho úkolem bylo posílit uskutečňování společné politiky profesní přípravy. Usnesení načrtlo strategickou roli profesní přípravy, která se měla rozvíjet jako:

- (a) nástroj aktivní politiky zaměstnanosti pro podporu hospodářského a sociálního rozvoje a přizpůsobení se nové struktuře trhu práce;
- (b) prostředek, jak zajistit, aby mladí lidé byli řádně připraveni pro pracovní život a povinnosti dospělých lidí;
- (c) nástroj pro podporu rovných příležitostí pro všechny pracovníky pokud jde o přístup na trh práce.

Usnesení odráželo způsob, jakým ekonomické a sociální změny v průběhu 20 let po rozhodnutí, které vymezilo principy uskutečňování společné politiky profesní přípravy, významně upravily profil a důležitost profesní přípravy. Nyní se považovalo za strategické dosáhnout jak ekonomických, tak sociálních cílů. Nezaměstnanost v roce 1983 byla podstatně vyšší než v roce 1963 – zvláště ve specifických skupinách, například mladých lidí. Nová technika měnila obsah práce, byla náročnější na kvalifikaci pracovníků, pokud se měla zlepšovat produktivita a konkurenceschopnost, a způsobovala posun zaměstnanosti z průmyslu do sektoru služeb. Měnila se i struktura trhu práce, protože více žen vstupovalo do zaměstnání a rostoucí počet mužů odcházel. Tyto změny představovaly problémy pro všechny skupiny, hlavně však pro mladé lidi, kteří neměli praxi, aby získali zaměstnání, a kteří potřebovali dodatečnou podporu.

V odpověď na těžké úkoly představované změnami, které v průběhu let proběhly, daly členské státy své zkušenosti dohromady. Na základě prospěchu získaného z rozsáhlé evropské diskuse schválily usnesení, která uskutečňovala a rozvíjela společnou politiku profesní

přípravy prostřednictvím rámce, který nebyl právně zavazující, měl však silnou politickou podporu.

Tak byla evropská úroveň ustavena jako výchozí bod pro rozvoj národní politiky profesní přípravy. Tato role byla posílena Evropskou radou, která v březnu 1982 schválila, aby členské státy přijaly opatření zajišťující, že během příštích pěti let všichni mladí lidé, kteří poprvé vstupují na trh práce, získají profesní přípravu nebo pracovní praxi.²⁰ To se odrazilo v usnesení z července 1983, v němž se členské státy zavázaly, že zajistí, aby všichni mladí lidé, kteří si to přejí, zejména nekvalifikovaní, mohli využít šestiměsíčního nebo, je-li to možné, jednoročního celodenního programu základní přípravy, pracovní praxe nebo kombinace obou možností.

Zatímco evropská úroveň fungovala jako výchozí bod, členské státy si udržely svobodu v rozhodování, jak realizovat společnou politiku profesní přípravy, a zachovaly si kontrolu nad strukturou, obsahem a organizací profesní přípravy ve svých vlastních zemích. Usnesení rozlišovala mezi činnostmi na evropské úrovni a na úrovni členských států, a při tom se zaměřovala na některé problémy týkající se vymezení odpovědnosti, nezahrnuté v rozhodnutí z roku 1963. Navíc usnesení z roku 1983 zdůraznilo potřebu flexibility v uskutečňování politiky na evropské úrovni a potřebu respektovat rozmanitost národních systémů. Ačkoliv v oblastech společného zájmu existovala spolupráce, neměla vést k tomu, aby se systémy profesní přípravy staly navzájem podobnější, ale spíše měla ukázat, že členské státy přistupují k podobným problémům různým způsobem.

I když usnesení neměla specifické rozpočty na provádění činností, které navrhovala (Evropská komise měla používat své vlastní fondy a případně žádat další finance od Rady), byla usnesení inovační v zavádění nových forem spolupráce, která se v průběhu let prohloubila a rozšířila. Obsahovala postupy podávání zpráv pro analyzování zkušeností členských států v určitých oblastech, včetně studijních pobytů pro odborníky a seminářů pro učitele a školitele učitelů, experimentování prostřednictvím pilotních projektů, společně prováděné výzkumy, sítě, spolupráce v oblasti statistiky, výměnu informací a zkušeností a ustavení odborné expertízy v CEDEFOP. Spolupráce proto neexistovala pouze na rozhodovací úrovni a mezi zástupci jednotlivých států, ale také mezi výzkumnými pracovníky a lidmi z praxe, a přímo zahrnovala ty, kdo se nejbližší zabývali identifikovanými problémy.

Rozvoj a realizace společné politiky profesní přípravy prostřednictvím právně nezávazných usnesení podporovaných závazky na vysoké politické úrovni se však v polovině 80. let změnilo po dohodě mezi institucemi Evropského společenství o tom, že financování Společenství by mělo být potvrzeno právním nástrojem založeným na Smlouvě. Tato změna měla mít velký vliv.

Doba akčních programů

V letech 1986 až 1993 bylo ustaveno několik akčních programů Evropského společenství pro profesní přípravu prostřednictvím právně závazných rozhodnutí založených (ne vždy výhradně) na 128. článku Římské smlouvy (viz dále). Každý program se zabýval specifickým aspektem společné politiky profesní přípravy, rozvíjením role profesní přípravy při přizpůsobování se změnám, pomocí mladým lidem, zlepšováním další přípravy nebo podporou spolupráce ve vysokoškolském vzdělávání a v jazykovém vyučování.

Úlohou profesní přípravy při přizpůsobování se změnám v nové technice se zabýval první akční program nazvaný Comett, určený pro spolupráci mezi vysokými školami a podniky činnými v profesní přípravě, přijatý v červenci 1986.²¹ Nadnárodní síť partnerství vysokých škol a podniků pro podporu vzdělávání v rozvoji a aplikaci nové techniky (Comett) byla novou formou spolupráce zahrnující terciární vzdělávací sektor praktickým způsobem do realizace společné politiky profesní přípravy. V prosinci 1988 byl zaveden Comett II.²² Byl velmi podobný svému předchůdci, přidal však dimenzi přenosu inovací a techniky. Doplňkem

programů Comett v usnadňování adaptace na změny byl program Eurotecnet, schválený v prosinci 1989, který vytvořil síť nadnárodních inovačních projektů.²³

Akční programy profesní přípravy, 1986-1993

Program Comett I (1986-89) pro spolupráci mezi vysokými školami a podniky zaměřený na přípravu v oblasti nové techniky měl rozpočet 45 miliónů ECU. Financoval přibližně 1300 projektů a zřídil 125 partnerství vysokých škol s podniky. Druhá fáze programu, Comett II (1990-94), měla rozpočet 200 miliónů ECU (včetně příspěvku ESVO).

Program Erasmus (1987-95), ustavující akční projekt Evropského společenství pro mobilitu vysokoškolských studentů, měl rozpočet 500 miliónů ECU.

Program Petra (1987-91) pro profesní přípravu mladých lidí a pro jejich uvedení do dospělého a pracovního života měl rozpočet 40 miliónů ECU. Přibližně 75 000 mladých lidí a více než 10 000 učitelů a instruktorů mělo z programu přímý prospěch. Program Petra II (1992-94) měl rozpočet 104,2 miliónu ECU.

Program Lingua (1990-94) na podporu znalosti cizích jazyků v Evropském společenství měl rozpočet 153 miliónů ECU. Více než 7000 učitelům cizích jazyků byla poskytnuta příprava při zaměstnání a 33 000 se účastnilo výměnných pobytů.

Program Force (1991-94) se zaměřoval na kvalitu a kvantitu další profesní přípravy. Měl rozpočet ve výši 88 miliónů ECU a financoval 720 projektů podporujících přenos odborných znalostí a inovací v další profesní přípravě.

Program Eurotecnet (1990-94) na podporu inovací v oblasti profesní přípravy vyplývajících z technických změn v Evropském společenství měl rozpočet 9,2 miliónu ECU. Poskytl finanční prostředky na vytvoření sítě inovačních projektů v profesní přípravě a na nadnárodní výzkum specifických témat spojených s profesní přípravou.

Programy Helios (1988-91) a Helios II (1993-96) podporovaly sociální integraci a samostatný způsob života handicapovaných lidí.

Helios II (1993-96) měl rozpočet 37 miliónů ECU a umožnil 1150 organizacím, pracujícím pro handicapované lidi, účastnit se diskusí a výměn s podobnými organizacemi v jiných členských státech, zejména v oblasti přípravy pro pracovní život.

Profesní příprava byla i nadále využívána jako nástroj podpory integrace handicapovaných lidí prostřednictvím programu Helios schváleného v roce 1988²⁴ a 1993.²⁵

Podpora mladých lidí a pomoc při přechodu ze školy do pracovního života pokračovala v programu Petra schváleném v prosinci 1987.²⁶ Jeho úkolem bylo podporovat a doplňovat činnosti členských států v jejich snaze o dosažení cíle stanoveného Evropskou radou v červnu 1985²⁷: Zajistit, aby všichni mladí lidé, kteří si to přejí, absolvovali alespoň jeden rok, nebo, je-li to možné, dva roky či více let profesní přípravy kromě povinného celodenního vzdělávání. V červenci 1991 byl schválen program Petra II.²⁸ Měl stejné cíle jako jeho předchůdce, týkal se však umístování mladých lidí do profesní přípravy a do praxe v jiných členských státech. To bylo dříve organizováno v rámci programů výměny mladých pracovníků, nyní se to však stalo součástí společné politiky profesní přípravy.

V důsledku menšího počtu mladých lidí vstupujících na trh práce a rychlého technického vývoje, který způsobuje, že dovednosti získané v průběhu počáteční přípravy po několika letech zastarávají, byl připisován rostoucí význam další profesní přípravě. V květnu 1990 byl schválen program Force,²⁹ následující po usnesení Rady z června 1989. Povzbuzoval činnost na podporu přístupu do další profesní přípravy a vyzýval podniky k tomu, aby výdaje na profesní přípravu považovaly za integrální součást svého strategického plánování a tedy spíše za investici, než za součást běžných nákladů.

Spolupráce ve vzdělávání se také rozvíjela prostřednictvím akčních programů. V červnu 1987 Rada schválila program Erasmus³⁰ podporující a doporučující výměnu studentů mezi vysokými školami v různých členských státech. V roce 1989 byl Erasmus doplněn a prodloužen do roku 1994.³¹ V červenci 1989 byl schválen program Lingua³², který měl podporovat znalost cizích jazyků v Evropském společenství tím, že studentům umožňoval kombinovat studium cizích jazyků s hlavním předmětem studia a zlepšovat si jazykové kompetence.

Akční programy stavěly na dobře zavedených metodách spolupráce – na rámcových obecných cílech, pilotních projektech, sítích, programech výměn a na výzkumu. Spolupráce pokračovala jak na rozhodovací úrovni, tak na úrovni praxe, s posílenou rolí sociálních partnerů, kteří byli začleněni do výborů dohlížejících na realizaci programů Comett, Petra, Force a Eurotecnet a aktivně se účastnili akcí podporovaných těmito programy.

Tato fáze spolupráce mezi Evropskou komisí a členskými státy však neprobíhala vždy hladce. Požadavek mít právní nástroje pro financování akcí Společenství vedl k rozdílným, nikoliv v typech spolupráce, ale v definici profesní přípravy a následně v rozsahu kompetencí EU v rozvoji národních politik.

Vývoj vedoucí ke změně smlouvy

Až do doby akčních programů bylo jediným právně závazným nástrojem, založeným na 128. článku Římské smlouvy, rozhodnutí z roku 1963, které stanovilo principy pro realizaci společné politiky profesní přípravy, založilo Poradní výbor pro profesní přípravu a určilo jeho pravidla. K tomu, aby byl nějaký nástroj schválen v rámci 128. článku, se vyžadoval souhlas pouze prosté většiny Rady. Konzultace s Evropským parlamentem nebyla povinná.

Rozhodnutí o Comett, ustavující první akční program, bylo přijato v roce 1986 v rámci „všezahrnujících“ článků 128 a 235, které umožnily, aby se uskutečnily činnosti, pro něž neexistovaly specifické články smlouvy. Připojení 235. článku vyžadovalo jednomyslné schválení návrhu v Radě, po konzultaci s Evropským parlamentem. Tento proces dvojího právního základu byl postupně použit ke schválení programů Erasmus a Lingua a také programů Helios určených pro pomoc handicapovaným lidem. Návrh Evropské komise z roku 1989 na pozměnění programu Erasmus se však projevil jako problematický – ne pro svá opatření, ale proto, že byl založen pouze na 128. článku a nevzal v potaz dodatečné odkazy na 235. článek, který byl původně v roce 1987 pro přijetí programu použit. Rada 235. článek doplnila, to však bylo Evropskou komisí v procesu před Evropským soudním dvorem zpochybněno.³³

Případ programu Erasmus odhalil ostré rozdíly mezi členskými státy a Evropskou komisí týkající se rozsahu kompetence Společenství v oblasti profesní přípravy. Členské státy se obávaly možnosti použití 128. článku k zavedení právních závazků pro uskutečnění společné politiky profesní přípravy rozhodnutím prosté většiny Rady. Navíc se obávaly rozšíření této politiky do oblasti vzdělávání, protože program Erasmus se zabýval vysokoškolskými výměnami.

Evropský soudní dvůr rozhodl, že není nutné připojovat 235. článek. S odkazem na dřívější rozsudky učinil závěr, že 128. článek poskytl právní podklad pro opatření, která mohou uložit členským státům odpovídající povinnosti spolupráce včetně těch, která mohou vyžadovat změny v organizaci jejich systémů vzdělávání a profesní přípravy. Evropský soudní dvůr také konstatoval, že většina vysokoškolského vzdělávání spadá pod společnou politiku profesní přípravy, protože vzdělávání, které připravuje pro určitou profesi, obor nebo zaměstnání je profesní přípravou a vysokoškolské vzdělávání obecně tyto podmínky splňuje.

Rozsudek interpretoval 128. článek a rozhodnutí z roku 1963 způsobem, který pro členské státy rozšířil prostor pro činnost v oblasti vzdělávání a profesní přípravy na evropské úrovni. To bylo v jejich zájmu, protože od začátku v roce 1974 bylo v Radě konstatováno, že spolupráce ve vzdělávání musí brát ohled na tradice každé země a rozmanitost jejich politiky a systémů. Usnesení o profesní přípravě v průběhu let také rozlišovala mezi činnostmi na úrovni členského státu a na evropské úrovni. Kromě toho akční programy obsahovaly zmínky o tom, že je třeba, aby činnost na evropské úrovni respektovala rozmanitost zvyklostí a praxe a sílu národního práva. I když však tyto rozdílnosti, které byly v minulosti tak důležitou součástí politiky, nelze ignorovat, nyní se jeví slabší a pravděpodobně mají menší vliv na utváření budoucí činnosti na evropské úrovni.

Členské státy se kromě toho, co chápaly jako oslabování své pozice, začaly více obávat o vyhlídky právně závazného celoevropského nástroje pro přístup k profesní přípravě. Tyto obavy byly podporovány Sociální chartou základních práv pracovníků, schválenou za francouzského předsednictví v roce 1989, která byla nezávazným dokumentem uvádějícím některá „práva“ pracovníků.³⁴ Zahrnovala právo přístupu do profesní přípravy v průběhu pracovního života a navrhovala založení systémů dalšího vzdělávání poskytujících volno na vzdělávání. Po Sociální chartě následovalo ze strany Evropské komise několik návrhů na její realizaci, které se staly známé jako Plán sociální činnosti. Plán neobsahoval žádné zmínky o přístupu k profesní přípravě, ale možnost návrhu právně závazného nástroje pro přístup k profesní přípravě zavádějící zákonná oprávnění k dovolené na vzdělávání, který – pokud by byl navržen v rámci 128. článku, by vyžadoval pouze prostou většinu v Radě, aby byl přijat – vedla ke značně nepříjemné a intenzivní politické debatě.

Tato debata odrážela některé zájmy a problémy, které byly v sázce. Otázkou nebyla potřeba činnosti v oblasti profesní přípravy na evropské úrovni, ale spíše typ činnosti, který by byl vhodný. Členské státy chápaly evropskou roli v profesní přípravě jako doplňkovou. Cílem Evropského společenství však bylo jednat v nejlepším zájmu jednotného trhu, který mohl zahrnovat nařízení týkající se profesní přípravy.

Debata byla složitá a projevovaly se v ní konfliktní zájmy. Na jedné straně existoval základ pro posílení role evropské úrovně v politice profesní přípravy. Po zákonu o jednotné Evropě z roku 1986 a po snaze završit jednotný trh do konce roku 1992 se tempo evropské integrace zrychlilo. Uskutečnění jednotného trhu bylo cílem sdíleným všemi členskými státy, které uznaly, že profesní příprava je pro jednotný trh důležitá. Ekonomické a sociální změny, které podporovaly užší spolupráci v oblasti profesní přípravy, fungovaly jako síla pro vytvoření jednotného trhu, byly jím však také urychlovány. Technické změny obecně vyžadovaly vyšší úroveň dovedností a závazek celého Evropského společenství poskytovat dovolenou na vzdělávání zajistil, že i ti, u nichž nebylo pravděpodobné, že se jim profesní příprava dostane, k ní získají snadnější přístup. Společné vyjádření sociálních partnerů o způsobech usnadňování co možná nejširšího přístupu k příležitostem profesní přípravy z 21. září 1991 zdůraznilo význam profesní přípravy pro úspěch jednotného trhu a význam přístupu k profesní přípravě pro pracovníky malých a středních podniků. Sociální partneři podporovali vývoj záruk přístupu, umožňujícího pracovníkům využívat přípravy v průběhu celého pracovního života, dodávali však, že organizace by měla být kompatibilní s národní praxí a měla by být dohodnuta mezi zaměstnavateli a zaměstnanci nebo jejich zástupci.

Na druhé straně, zejména z hlediska členských států, byl rozhodující klíčový princip subsidiarity, z něhož vyplývalo, že na evropské úrovni by se mělo jednat pouze tehdy, není-li možné dosáhnout cílů odpovídajícím způsobem na národní nebo místní úrovni, a je-li činnost v této oblasti žádoucí na evropské úrovni (i kdyby to byla pouhá možnost) bez ohledu na stupeň podpory pro jakýkoliv takový návrh.

Bylo třeba vzít v úvahu některé faktory. Jedním z nich byl dopad na existující národní uspořádání. V mnoha členských státech existoval nárok na dovolenou na vzdělávání, avšak

uspořádání bylo rozdílné a ne všeobecné. Problémem však nebyly administrativní obtíže. Organizace a systémy profesní přípravy v členských státech odrážely různé možnosti volby, které se realizovaly v průběhu let ve světle různých sociálních, ekonomických a kulturních charakteristik. Byly výsledkem vlivu někdy křehké rovnováhy mezi různými zájmy – celostátního, regionální a místního řízení, sociálních partnerů, poskytovatelů profesní přípravy, osvědčujících institucí, odvětvových a oborových sdružení, profesních institucí a jednotlivců – a zahrnovaly velké veřejné a soukromé výdaje na profesní přípravu. Dopad těchto různých zájmů uvnitř členských států – z nichž některé by byly příznivě nakloněny činnosti zabývající se přístupem k profesní přípravě na evropské úrovni, zatímco jiné ne – týkající se například dodatečných nákladů pro podniky, volby mezi centralizovaným a decentralizovaným přístupem, nemohl být přehlížen. Například sociální partneři ve svém výše zmíněném společném vyjádření dali najevo, že tam, kde byl nárok na dovolenou na přípravu záležitostí kolektivního vyjednávání, mělo by to tak zůstat.

V sázce byla také otázka precedentu. I když členské státy podporovaly právně závaznou činnost týkající se přístupu na evropské úrovni, neexistovaly záruky, že budoucí návrhy v oblasti profesní přípravy budou přijatelné. Vzhledem k tomu, že by takový návrh mohl být přijat prostou většinou v Radě, mohl by se nějaký členský stát nacházet v situaci, kdy by musel celostátně uskutečňovat politiku, kterou nepodpořil. Takový precedent by mohl mít dalekosáhlé důsledky, po rozhodnutích Evropského soudního dvora, která do značné míry přivedla vysokoškolské vzdělávání do oblasti vlivu společné politiky profesní přípravy.

Proto bylo v právně závazné činnosti na evropské úrovni v této oblasti hodně znepokojujícího. Po zvážení všech problémů se členské státy rozhodly, že nechtějí mít na evropské úrovni činnost, která by na ně mohla uvalit právní povinnost změnit organizaci jejich systémů vzdělávání a profesní přípravy a určitě ne činnost, o níž by se mohlo rozhodovat prostou většinou v Radě.

V tomto případě měla politika přednost před ekonomikou. Členské státy rozhodly o tom, že i když je profesní příprava důležitá pro jednotný trh, politicky je pro ně důležitější udržet si za ni plnou odpovědnost. Od 128. článku a rozhodnutí z roku 1963 se časy změnily. Cíl úzké spolupráce vedoucí k harmonizaci standardů v profesní přípravě, který se zdál vhodný pro Společenství šesti zakládajících členských států v roce 1957, už nadále nevyhovoval pro Společenství 12 států spolu se čtyřmi dalšími zeměmi (Rakouskem, Norskem, Finskem a Švédskem) vyjednávajícími o připojení. Rozdíly v systémech a organizaci profesní přípravy v členských státech a jejich úzká vazba na ně, spolu s významem vzdělávání pro kulturu a strukturu společnosti jednotlivých států, vedly členské země k závěru, že je nezbytné se znovu zabývat myšlenkou společné politiky profesní přípravy a vyjasnit, co vlastně znamená.

Mezivládní konference, která byla zahájena v roce 1991, plánovala kroky směřující k hospodářské a měnové unii a poskytla členským státům šanci revidovat sociální kapitulu Římské smlouvy, včetně 128. článku. Státy se chopily příležitosti. Společná politika profesní přípravy byla nahrazena politikou profesní přípravy Společenství, která má podporovat a doplňovat činnost členských států v rámci 127. článku Smlouvy o Evropské unii podepsané v Maastrichtu v roce 1992.³⁵ O činnosti v rámci 127. článku má rozhodovat Rada kvalifikovanou většinou, po konzultacích s Evropským parlamentem, tedy již ne prostou většinou. Ujasnilo se, že členské státy odpovídají za obsah a organizaci profesní přípravy, a harmonizace jejich zákonů a nařízení týkajících se profesní přípravy byla výslovně vyloučena. Vzdělávání bylo odděleno od politiky profesní přípravy a byla mu udělena samostatná právní báze ve 126. článku, na němž má být založena budoucí spolupráce v této oblasti. Harmonizace ve vzdělávání byla také vyloučena.

Poté, co byla Maastrichtská smlouva podepsána, ale dříve než vstoupila v platnost, bylo v červnu 1993 schváleno nezávazné doporučení o přístupu k další přípravě.³⁶ To byl poslední úkon provedený v rámci společné politiky profesní přípravy.

Toto doporučení se silně blížilo společnému vyjádření sociálních partnerů z roku 1991 o způsobech usnadnění nejširšího možného efektivního přístupu k příležitostem profesní přípravy, zmíněném výše. Nesnažilo se regulovat systémy profesní přípravy a bylo zajímavé, že nemluvilo o dovolené na přípravu. Místo toho se jeho návrhy soustředily na podniky. Doporučení povzbuzovalo podniky a úřady pro místní a regionální rozvoj, aby chápaly další profesní přípravu jako nástroj strategického plánování a výdaje na ni jako investici. Vyzývalo členské státy, aby poskytovaly stimuly pro podporu přípravy tam, kde byla slabá, a upozorňovalo na skupiny pracovníků, u nichž je méně pravděpodobné, že se jim profesní přípravy dostane. Byl stanoven postup, podle kterého měly členské státy podávat po třech letech zprávy o pokroku v této oblasti.

Svým načasováním doporučení anticipovalo v mnoha směrech novou politiku podpory a doplňování činnosti prováděné na úrovni členských zemí. Tím, že se vystríhalo regulace a narýsovalo tržně orientovaný politický přístup „zezdola nahoru“ k rozvoji další profesní přípravy, aby tak doplnilo praktický přístup svých akčních programů, udalo doporučení tón budoucímu vývoji.

Nová smlouva, ne však nová politika

Přes změny zavedené Maastrichtskou smlouvou členské státy nepozměnily – a nesnažily se pozměnit – povahu politiky profesní přípravy řídicí se Římskou smlouvou. Pokračovaly v přístupu, který charakterizoval společnou politiku profesní přípravy, protože pět cílů politiky profesní přípravy Společenství ve 127. článku Maastrichtské smlouvy odráželo hlavní oblasti politiky ustavené v rámci Římské smlouvy (viz dále). Změny byly zavedeny proto, aby se vyloučila možnost intervence do systému profesní přípravy členských států na evropské úrovni, přičemž pokračují různé formy praktické spolupráce.

Kromě nového článku o profesní přípravě zahrnuje Maastrichtská smlouva, jako přílohu, dohodu o sociální politice³⁷ (sociální protokol) uzavřenou mezi všemi členskými státy s výjimkou Spojeného království.³⁸ Profesní příprava byla součástí debaty o poskytování více pravomocí sociálním partnerům na úrovni Společenství, pokud jde o sociální politiku. Sociální protokol umožňuje smluvní dohody mezi sociálními partnery na úrovni EU, které by potom mohly být realizovány Radou na návrh Evropské komise. Ačkoliv rozvoj lidských zdrojů byl jedním z cílů zahrnutých v sociálním protokolu, zacházel tento protokol s profesní přípravou velmi obezřetně. Jakékoliv smluvní dohody mezi sociálními partnery v oblasti profesní přípravy se omezovaly na integraci lidí vyloučených z trhu práce a jakékoliv takové dohody neměly nepříznivě ovlivňovat článek Smlouvy pojednávající o profesní přípravě. To ukazuje, že ačkoliv 11 členských států, které podepsaly sociální protokol, podporuje větší roli Společenství v sociální politice, jednotlivé státy si stále přejí vyhnout se jakýmkoliv právně závazným návrhům, které by mohly zasahovat do jejich odpovědnosti za obsah a organizaci profesní přípravy, a rovněž jakýmkoliv návrhům na její harmonizaci.

Smlouva o Evropské unii – 127. článek

1. Společenství bude uskutečňovat politiku profesní přípravy, která bude podporovat a doplňovat činnost členských států, přičemž bude plně respektovat odpovědnost členských států za obsah a organizaci profesní přípravy.
2. Činnost Společenství se bude zaměřovat na:
 - (a) usnadnění adaptace na změny v průmyslu, zejména prostřednictvím profesní přípravy a rekvalifikací;

- (b) zlepšení počáteční a další profesní přípravy, aby se usnadnila profesní integrace a reintegrace do trhu práce;
 - (c) usnadnění přístupu k profesní přípravě a podporování mobility instruktorů a učících se a zejména mladých lidí;
 - (d) stimulaci spolupráce v profesní přípravě mezi vzdělávacími zařízeními a zařízeními profesní přípravy a podniky;
 - (e) rozvoj výměny informací a zkušeností o společných problémech systémů profesní přípravy členských států.
3. Společenství a členské státy budou posilovat spolupráci s třetími zeměmi a kompetentními mezinárodními organizacemi ve sféře profesní přípravy.
 4. Rada, jednajíc v souladu s postupem uvedeným v článku 189c a poté konzultující s Ekonomickým a sociálním výborem, bude přijímat opatření, aby přispěla k dosažení cílů uvedených v tomto článku, a bude vylučovat jakoukoliv harmonizaci zákonů a nařízení členských států.

K celoživotnímu učení

Nový rámec politiky profesní přípravy Společenství byl, jako jeho předchůdkyně – společná politika profesní přípravy – rozvíjen prostřednictvím právně nezávazných nástrojů. V souladu s tradicí schválila Rada v červnu 1993³⁹ usnesení, které znovu zdůraznilo význam role profesní přípravy v klíčových politických oblastech, jakými je přizpůsobování se změnám, podporování mladých lidí, potírání nezaměstnanosti a sociálního vylučování, stimulování spolupráce mezi vzdělávacími organizacemi a organizacemi profesní přípravy a podniky a podpora mobility. Usnesení však také ukázalo na nutnost posilovat spojení mezi systémy všeobecného vzdělávání a profesní přípravy – aby se mladým lidem poskytovala široce založená profesní příprava – a nutnost posilovat spojení mezi počáteční a další profesní přípravou. Tyto problémy se měly stát prvky rozvíjející se politiky celoživotního učení.

Evropská komise také přispěla k rámci politiky profesní přípravy Společenství a k rozvoji celoživotního učení svou bílou knihou z roku 1993 nazvanou *Hospodářský růst, konkurenceschopnost a zaměstnanost: úkoly a cesty směřující do 21. století*.

Tato bílá kniha stanovila strategii dosažení většího růstu zaměstnanosti v EU a konstatuje se v ní, že profesní příprava má svou roli jak při potírání nezaměstnanosti, tak při zvyšování konkurenceschopnosti. Aby však systémy vzdělávání a profesní přípravy mohly tuto roli hrát, musí se přizpůsobit novým požadavkům. V systémech byly identifikovány některé slabiny, zejména nedostatečná kvalifikace v přírodních vědách a technice, relativně vysoký počet mladých lidí, kteří v Evropě opouštějí školu bez základní přípravy (což opět přispívá k sociálnímu vylučování), neadekvátní rozvoj systémů další přípravy a přístupu do ní, chybějící opravdu evropský trh kvalifikací a nedostatek příležitostí pro otevřené a distanční učení.

Bílá kniha se těmito slabiny zabývala a předložila několik návrhů zaměřených v podstatě na rozvíjení celoživotního učení a další přípravy a na jejich větší systematičnost. Aby napomohla tomuto procesu, podpořila bílá kniha analýzu systémů profesní přípravy a způsobů, jimiž lze zlepšit spolupráci mezi různými zainteresovanými stranami, a proto navrhla Evropský rok celoživotního učení, který proběhl v roce 1996.⁴⁰ Bylo to ve vhodnou dobu, protože se to shodovalo s politickými debatami a silnou vlnou zájmu o celoživotní učení podnětenou vědomím zrychlujících se ekonomických a sociálních změn a potřebou přizpůsobit tradiční systémy vzdělávání a přípravy tak, aby reagovaly odpovídajícím způsobem. Účelem Evropského roku bylo zvýšit povědomí o potřebě a žádoucnosti toho, aby lidé pokračovali v učení v průběhu svého života, a stimulovat debatu o tom, jak se o to mohou postarat vzdělávací systémy. Navzdory jen skromnému rozpočtu – 8 miliónů ECU – vyvolal Evropský rok mnoho zájmu. Bylo předloženo více než 2000 návrhů projektů a přes 500 z nich

bylo vybráno. Zahájení koordinované iniciativy v celé EU podpořilo výměnu myšlenek a osvědčených praktických zkušeností jak na národní úrovni, tak na úrovni EU, a povzbudilo širokou veřejnost k úvahám o tom, jak zlepšit existující uspořádání.

Vývoj politického rámce pokračoval s bílou knihou Komise věnovanou speciálně vzdělávání a profesní přípravě: *Vyučování a učení – cesta kučící se společnosti*, publikovanou v roce 1995. Kniha v odpověď na to, co definuje jako tři směry vývoje mající největší vliv na evropskou společnost – internacionalizace obchodu, informační společnost a pokrok vědy a techniky – navrhuje, aby politika vzdělávání a profesní přípravy byla zaměřena na rozšíření vzdělanostního základu a na zlepšení zaměstnatelnosti. Návrhy bílé knihy předložené jako pět úkolů (viz dále) – ačkoliv jasně stanovených v kontextu vymezených klíčových politických oblastí úlohy profesní přípravy ve zlepšování zaměstnanosti a potírání sociálního vylučování – pokračovaly v procesu analýzy systémů a způsobů, jakými by mohly být zlepšeny.

Pět úkolů bílé knihy *Vyučování a učení – cesta k učící se společnosti* (1995)

- (a) Podporovat získávání nových vědomostí zavedením evropského systému uznávání odborných a profesních dovedností;
- (b) dosáhnout užší spolupráce mezi školami a podniky prostřednictvím učňovství a přípravy;
- (c) omezovat sociální vylučování nabízením druhé šance těm, které postihlo;
- (d) zajistit zběhlost ve třech jazycích Společenství;
- (e) zrovnoprávnit nakládání s kapitálovými investicemi a investicemi do přípravy.

Bílá kniha chápe význam kvalifikace při nacházení zaměstnání, a proto obhájí rozvíjení celoživotního učení flexibilnějšími přístupy, které uznávají znalosti získané mimo tradiční systémy vzdělávání a profesní přípravy. Obhájí rovněž integraci období učení nebo praxe v zahraničí do učňovství, jako prostředek k získání mnoha klíčových sociálních dovedností potřebných pro zvýšení zaměstnatelnosti. Kromě toho se v bílé knize uvádějí důvody pro učení více jazykům v profesní přípravě, jako kulturní zkušenosti i jako způsobu zlepšení vyhlídek na zaměstnání, protože to lidem umožní využít při hledání zaměstnání výhod volného pohybu mezi členskými státy. Pro omezení sociálního vylučování navrhuje bílá kniha školy druhé šance, které by pomohly mladým lidem odcházejícím ze vzdělávacího systému bez kvalifikace. Znovu se zaměřila na způsoby, jak udělat systémy přizpůsobivějšími, ačkoliv tento návrh se setkal s určitou kritikou. Bílá kniha podporuje i analýzu způsobů, jakými politika v jiných oblastech, zejména daňová legislativa, může působit jako brzda nebo stimul pro investice do profesní přípravy.

Poté, co celoživotní učení podpořily obě bílé knihy Komise a Evropský rok, nastínila na konci Evropského roku celoživotního učení další strategii Evropská rada. Její závěry konstatovaly, že celoživotní učení – které je chápáno jako vyvíjející se koncept – je podstatné pro splnění nároků kladených sociálními, ekonomickými a technickými změnami a to má zase důsledky pro existující postoje ke vzdělávání a profesní přípravě a k jejich organizaci. Závěry obsahují seznam principů, na nichž by měla být strategie celoživotního učení založena a předkládají seznam oblastí, v nichž se v tomto směru očekává další vývoj (viz dále). Rada vyzývá politiky, kteří budou následně předsedat Evropské unii (v rámci předsednictví rotujícího mezi členskými státy – pozn.překl.), aby posoudili tyto problémy podle svého uvážení a ve světle svých priorit, a eventuálně předložili Radě další návrh závěrů.

Strategie pro celoživotní učení

Závěry Rady o strategii pro celoživotní učení z roku 1996 identifikovaly následující oblasti, v nichž by se měla strategie projevit:

- (a) úkoly pro školský systém;
 - (b) ekonomické a sociální zřetele;
 - (c) další vzdělávání a příprava;
 - (d) cesty a spojení mezi všeobecným a profesním vzděláváním;
 - (e) přístup ke vzdělávání a osvědčování a uznávání jeho výsledků;
 - (f) učitelé a vzdělavatelé dospělých.
-

Významným aspektem debaty o celoživotním učení bylo její zaměření na potřebu upravit existující systémy vzdělávání a profesní přípravy. Předcházející debaty a spolupráce v klíčových oblastech politiky na evropské úrovni se zaměřovaly převážně na roli profesní přípravy při podpoře jiné politiky – šlo o přizpůsobování se změnám, zlepšování vyhlídek na zaměstnání zejména pro určité skupiny, rovné příležitosti a volný pohyb pracovníků. Debata o celoživotním učení vedla i k hodnocení systémů a procesu učení. Okruh oblastí dalšího rozvoje celoživotního učení zahrnoval ty, které se zabývají strukturou systémů a tím, jak podporovat spolupráci mezi nimi. Všiml si i toho, jak jsou samotné systémy ovlivňovány změnami, ke kterým dochází. Patří sem také další oblasti zabývající se vědou o učení, například různými způsoby učení a kombinací formálního a neformálního učení. Proces učení přitom nebyl přehlížen. Již dávno byla povzbuzována spolupráce při vývoji kurikulů a učebních materiálů. Rada rovněž upozornila na potřebu rozvíjet otevřené a distanční učení a zvýšit přitažlivost profesní přípravy, její kvalitu a používání vzdělávacího multimediálního softwaru.

Debata o celoživotním učení však vyzdvihla problémy kolem procesu a systémů učení. V debatě se vyjevily problémy týkající se přímo politiky profesní přípravy a ne její role v jiných oblastech.

Uskutečňování politiky profesní přípravy Společenství: programy Leonardo da Vinci

Ačkoliv byl rámec politiky profesní přípravy Společenství i nadále stanovován nezávaznými nástroji, opatření pro její uskutečňování bylo přesto třeba schvalovat prostřednictvím právního nástroje. Akční programy byly vyhlášeny pro pevně stanovená období a jakmile tato období skončila, bylo rozhodnuto racionalizovat celý postup a nahradit je jediným programem pro uskutečňování této politiky – programem Leonardo da Vinci zavedeným 1. ledna 1995 (viz dále).⁴¹

Program Leonardo da Vinci, 1995-1999

V rámci programu Leonardo da Vinci jsou opatření Společenství rozdělena do čtyř větví:

- (a) podpora zlepšování systémů a organizace profesní přípravy v členských státech;
- (b) podpora zlepšování opatření profesní přípravy včetně spolupráce mezi vysokými školami a průmyslem týkající se podnikání a pracovníků;
- (c) podpora rozvoje jazykových kompetencí, vědomostí a rozšiřování inovací v oblasti profesní přípravy;
- (d) podpůrná opatření.

Úkolem nového programu bylo stavět na pozicích vybudovaných jeho předchůdci a zároveň brát v úvahu vzrůstající zájem o rozvoj celoživotního učení. Spojením těchto opatření dohromady v jediném programu se zamýšlelo odstranit některá rozlišování mezi počáteční a další odbornou přípravou a mezi sektory vzdělávání a profesní přípravy, rozlišování, která byla oddělenými programy posílena. Program Leonardo da Vinci – později předmět mnoha kontroverzí – však byl od začátku omezován, protože vyjednáváním se vytvořila struktura, která byla extrémně složitá a měla 19 cílů, čtyři větve a 22 opatření. Tato složitost narušovala schopnost programu realizovat celkový cíl.

Program byl silně ovlivněn těmi programy, které nahradil, a byl v podstatě kombinací programů Petra, Comett, Force a Eurotecnet a prvků z programu Lingua. Nezavedl žádná radikálně nová opatření a pokračoval v typech spolupráce, které byly v této oblasti ustaveny již dlouhou dobu.

Navzdory úkolu racionalizovat opatření a podporovat celoživotní učení však rozlišování mezi počáteční a další profesní přípravou, které se program snažil odstranit, bylo ve skutečnosti zachováno, protože opatření pro každou z nich jsou vedena odděleně. Alokace zdrojů pro jednotlivá opatření byla velmi normativní, zaručující minimální výši výdajů pro různé typy – počáteční profesní přípravu, spolupráci vysokých škol a podniků, pilotní projekty a umístování na pracovišti – a v podstatě se řídila strukturou předcházejících programů a ponechávala malý manévrovací prostor. Výběrové procedury pro různá opatření se také lišily, rozhodnutí spočívalo v některých případech na členských státech, v jiných na Evropské komisi a procedury byly odrazem různých způsobů přijímání v rámci předcházejících programů. Navíc byla složitá struktura pro realizaci programu. Například na národní úrovni odpovídalo za podpůrné služby při poskytování programu přibližně 44 „orgánů“ fungujících jako „národní koordinační jednotky“. Deset zemí mělo jedinou národní koordinační jednotku. Francie, Německo, Spojené království a Lucembursko však měly pět či více orgánů (organizací nebo oddělení uvnitř vládních úřadů) zapojených do každého případu.

Sporná otázka vyváženosti odpovědnosti za profesní přípravu mezi evropskou úrovní a členskými státy vystupovala také v debatě o programu Leonardo da Vinci. Komise navrhla společné rámcové cíle, které by fungovaly jako výchozí body pro vývoj národních systémů a politiky profesní přípravy. Členské státy byly připraveny přijmou politické, právně nezávazné cíle schválené na evropské úrovni, nebyly však ochotny akceptovat širší politický rámec v právně závazném nástroji. Některé členské státy byly toho názoru, že tento přístup byl zaměřen na posílení harmonizace znemožněné Smlouvou. Nakonec se dohodlo, že společné rámcové cíle budou platit jen pro opatření v tomto programu.

Tato zdráhavost přenést se od struktur vytvořených v rámci předcházejících programů odhalila neochotu členských států vést politiku způsobem, který by opravdu bral v úvahu debatu o rozvoji celoživotního učení, konkurenceschopnosti, učící se společnosti, rovných příležitostech, jazykových kompetencí a nadnárodní mobility. Na praktické úrovni však program podporuje spolupráci a výměny. Je však ještě příliš brzy posuzovat, jaký má vliv.

Leonardo da Vinci II

Od 1. ledna 2000 bude politika profesní přípravy Společenství realizována prostřednictvím programu Leonardo da Vinci II (viz dále).⁴² Ten se opět pokouší zracionalizovat evropskou činnost v oblasti profesní přípravy. Rozsah programu Leonardo da Vinci I byl zachován, protože nový program podporuje mobilitu a pilotní činnosti, zahrnuje inovační produkty, služby a metody i rozvoj jazykových kompetencí. Kromě toho se i nadále zaměřuje na usnadňování spolupráce v klíčových politických oblastech zlepšování zaměstnatelnosti prostřednictvím rozvoje celoživotního učení, podpory mladých lidí, zabraňování sociálnímu vylučování a podpory rovných příležitostí. Zabývá se také dalšími důležitými oblastmi, zdůrazňováním příspěvku profesní přípravy k procesu inovace, podporováním projektů

„virtuální mobility“ a použitím nových technologií, jako nástrojů přípravy, aby tak napomohl širšímu přístupu k ní a distančnímu učení.

Program Leonardo da Vinci II, 2000-2006

Program Leonardo da Vinci II má tři hlavní cíle:

- zlepšit a posílit sociální a profesní integraci mladých lidí;
- rozšířit a zlepšit přístup k vysoce kvalitní další přípravě;
- aktualizovat dovednosti a podporovat systémy profesní přípravy, aby se zlepšila integrace do trhu práce.

Tyto cíle budou sledovány prostřednictvím šesti opatření podporujících:

- nadnárodní mobilitu lidí procházejících profesní přípravou, zejména mladých lidí a těch, kteří odpovídají za přípravu (mobilita);
 - pilotní projekty založené na nadnárodních partnerstvích určených k rozvíjení inovací a kvality profesní přípravy (pilotní projekty);
 - osvojování jazykových dovedností a porozumění pro odlišné kultury v kontextu profesní přípravy (jazykové kompetence);
 - rozvoj nadnárodních spolupracujících sítí usnadňujících výměnu zkušeností a osvědčené praxe (nadnárodní sítě);
 - vytváření a aktualizaci referenčních materiálů prováděním přehledů a analýz, shromažďování a aktualizaci srovnatelných údajů, rozšiřování osvědčené praxe a výměnu informací (referenční materiál);
 - společné akce s jinými akcemi Společenství podporujícími Evropu vědomostí, zejména programy Společenství v oblasti vzdělávání a mládeže.
-

Program Leonardo da Vinci II je však mnohem jednodušší než jeho předchůdce, má tři cíle a šest opatření, která je možné v projektech kombinovat. Proto by měl být nový program dostatečně flexibilní, aby umožňoval participujícím zemím individuální interpretace a doplňoval národní systémy profesní přípravy. Zároveň by měl být dostatečně zacílen, aby poskytoval soudržný operační kontext, který by měl pomoci zhodnotit, shromáždit a rozšířit jeho účinky.

Sdělení Evropské komise *K Evropě vědomostí* (Evropská komise 1997c) vydláždilo cestu pro program Leonardo da Vinci II. Mluví pro vytvoření otevřené a dynamické evropské vzdělávací oblasti zahrnující tři dimenze – vědomosti a potřebu rozvíjet je na permanentním základě, pěstování občanství a zlepšování zaměstnatelnosti rozvíjením způsobilostí. Nový program je také pevně zasazen do kontextu evropské strategie zaměstnanosti (viz dále). Na rozdíl od svého předchůdce však program Leonardo da Vinci II v preambuli – kde je nastíněno zdůvodnění programu – nemá žádné odkazy na širší rámec politiky profesní přípravy Společenství, jak je definován například v závěrech Rady a v usneseních nebo ve společných vyjádřeních sociálních partnerů. Je odkázáno pouze na jeden z úkolů bílé knihy o vyučování a učení, který se týká mobility a předcházejícího programu Leonardo da Vinci.

Ačkoliv je program Leonardo da Vinci II zasazen do řady různých akcí a přispívá k obecnému politickému cíli, není součástí souvislého politického rámce, který koordinuje různé aktivity směřující ke specifickým záměrům. Vzhledem k problémům, které se vyskytly u programu Leonardo da Vinci I, je pochopitelné, že nebyl učiněn žádný pokus o širší politický rámec stanovený právně závazným rozhodnutím. Tím, že program Leonardo da Vinci II neodkazuje na žádný širší politický rámec, se však vytváří dojem, že není ani tak nástrojem pro uskutečňování politiky, ale spíše se ve skutečnosti stal politikou. Navíc to

snižuje význam důležité a konstruktivní role, kterou hraje evropská úroveň jako výchozí bod pro rozvoj národní politiky profesní přípravy.

Linie evropské strategie zaměstnanosti, 1999

O uskutečňování evropské strategie zaměstnanosti se každoročně podávají zprávy v národních akčních plánech pro zaměstnanost připravovaných každým členským státem. Národní akční plány mají společný rámec vystavěný na čtyřech pilířích strategie:

- (a) zlepšování zaměstnatelnosti;
- (b) rozvíjení podnikání;
- (c) podporování adaptability podniků a jejich zaměstnanců;
- (d) posilování politiky rovných příležitostí.

Tyto čtyři pilíře dohromady zahrnují 22 linií. Mnohé z linií obsahují ustanovení vztahující se k profesní přípravě nebo k opatřením pro profesní přípravu, které členské státy používají při jejich uskutečňování. Ty jsou uvedeny dále.

Zlepšování zaměstnatelnosti

1. a 2. linie: Nabídnout každému nezaměstnanému mladému nebo dospělému člověku dříve, než dosáhne 6 měsíců (mladistvý) nebo 12 měsíců (dospělý) nezaměstnanosti, rozběh ve formě přípravy, pracovní praxe, pracovního místa nebo jiného opatření pro zvýšení zaměstnatelnosti.
3. linie: Podstatně zvýšit počet lidí, kteří mají prospěch z aktivních opatření pro zvyšování zaměstnatelnosti.
5. linie: Naléhat na sociální partnery, aby uzavírali smlouvy, které by zvyšovaly možnosti přípravy, pracovní praxe, učňovství a jiných opatření, která by mohla podporovat zaměstnatelnost.
6. linie: Rozvíjet možnosti celoživotního učení.
7. linie: Zlepšovat kvalitu školských systémů, aby se snížil počet mladých lidí, kteří předčasně opouštějí školu.
8. linie: Zajistit, aby školy vybavily mladé lidi schopností přizpůsobit se technickým a ekonomickým změnám a dovednostmi relevantními pro trh práce, tam, kde je to vhodné, rozvíjením učňovství.
9. linie: Věnovat speciální pozornost potřebám handicapovaných lidí, etnickým menšinám a jiným znevýhodněným skupinám a rozvíjet opatření na podporu jejich integrace do trhu práce.

Rozvíjení podnikání

11. linie: Podporovat samostatně výdělečně činné odstraňováním jakýchkoliv překážek pro zakládání malých podniků a podporováním přípravy pro podnikatelství.

Podporování adaptability podniků a jejich zaměstnanců

16. linie: Vybízet sociální partnery k tomu, aby jednali o dohodách pro modernizaci organizace práce, která by zahrnovala pracovní dobu, rozvoj práce na částečný úvazek, celoživotní přípravu a změny v kariéře.
18. linie: Přezkoumávat překážky investování do lidských zdrojů a poskytovat možnost daňových a jiných stimulů pro rozvoj přípravy v podnicích.

Posilování politiky rovných příležitostí pro ženy a muže

22. linie: Věnovat zvláštní pozornost těm, kteří uvažují o návratu do zaměstnání, a zkoumat prostředky pro postupné odstraňování překážek, které jim stojí v cestě.
-

Profesní příprava a evropská strategie zaměstnanosti

Debata o celoživotním učení byla doplněna o otázku stoupajícího významu profesní přípravy jako aktivního opatření trhu práce pro zlepšení vyhlídek na zaměstnání. Vysoká míra nezaměstnanosti, dosahující vrcholu přes 11 % právě v roce 1994, a konvergence makroekonomické politiky v přípravě na měnovou unii povzbudila členské státy k tomu, aby koordinovaly své přístupy k politice zaměstnanosti a později vyvinuly evropskou strategii zaměstnanosti.

Kořeny této strategie spočívají v závěrech Evropské rady, která zasedala v Essenu v prosinci 1994. Evropská rada vycházela z bílé knihy *Hospodářský růst, konkurenceschopnost a zaměstnanost: úkoly a cesty směřující do 21. století* a zařadila profesní přípravu mezi jednu z pěti oblastí, v nichž má být vyvíjena činnost zaměřená na snižování nezaměstnanosti. Další zahrnuté oblasti se zabývaly pomocí znevýhodněným skupinám na trhu práce, včetně absolventů škol bez kvalifikace a dlouhodobě nezaměstnaných. Evropská rada také ustavila postup pro každoroční podávání zpráv o pokroku dosaženém v jednotlivých oblastech.

Tento proces vedl k mimořádnému zasedání Evropské rady o zaměstnanosti v Lucembursku v listopadu 1997. Rada bezprostředně uvedla v činnost nová opatření pro zaměstnanost z Amsterodamské smlouvy – která ještě nevstoupila v platnost – aby formálně koordinovala politiku zaměstnanosti členských států od roku 1998. To zahrnovalo ustavení celoevropských linií zaměstnanosti, přičemž dosažený pokrok byl monitorován procedurou podávání zpráv, v níž měl každý členský stát vydávat jednou ročně zprávu – tzv. národní akční plán zaměstnanosti – načrtávající vývoj pokud jde o tyto linie. Rada měla zprávy zkoumat a podle potřeby schvalovat změny linií.

Pro rok 1999 schválila Evropská rada 22 linií, z nichž 12 obsahuje opatření vztahující se k profesní přípravě (viz výše). Profesní příprava je v evropské strategii zaměstnanosti považována za významný prostředek trhu práce a její úlohou je, tak jako v minulosti, pomáhat pracovníkům přizpůsobit se změnám, zlepšovat vyhlídky na zaměstnání – zejména u mladých lidí a u těch, kteří jsou na trhu práce znevýhodněni – a podporovat rovné příležitosti. Je však důležité chápat ji jako integrální součást komplexního souboru opatření, kde programy profesní přípravy fungují v kombinaci s danými iniciativami, například se službami zaměstnanosti, daňovými systémy a systémy sociálních dávek, místními a regionálními aktivitami a činnostmi sociálních partnerů.

Profesní příprava a evropský sociální dialog

Sociální partneři prostřednictvím své role v Poradním výboru pro profesní přípravu ustaveném v roce 1993 přispívali k rozvoji nejprve společné politiky profesní přípravy a potom politiky profesní přípravy Společenství. Od Zákona o jednotné Evropě (SEA) z roku 1986, který podpořil sociální dialog na evropské úrovni, silně ovlivňují vývoj prostřednictvím svých společných vyjádření o různých problémech včetně profesní přípravy (viz dále).

Společná vyjádření odrážejí trendy hospodářských a sociálních změn, které utvářejí vývoj politiky profesní přípravy z hlediska sociálních partnerů. Podporují využití profesní přípravy jako nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, při přizpůsobování se změnám, při integraci mladých lidí do trhu práce, při sociálním začleňování a při zajišťování rovných příležitostí.

Společné vyjádření sociálních partnerů z března 1987 o přípravě a motivaci, informacích a konzultacích zdůraznilo význam toho, aby zavádění nových technologií bylo doprovázeno profesní přípravou. Na základě tohoto společného vyjádření byli sociální partneři začleněni do výboru dohlížejícího na uskutečňování programu Comett II ustaveného v roce 1988. To se stalo precedentem pro následující programy – Force, Petra II a Eurotecnet – které zahrnují sociální partnery jak do svého managementu, tak jako aktivní účastníky v podporovaných opatřeních.

Některá významná společná vyjádření sociálních partnerů na evropské úrovni (UNICE, ETUC a CEEP*)

1. Společné vyjádření o kooperativní růstové strategii pro vyšší zaměstnanost – 6. listopadu 1986.
2. Společné vyjádření týkající se přípravy a motivace, informací a konzultací – 6. března 1987.
3. Společné vyjádření o Výroční hospodářské zprávě 1987/88 – 26. listopadu 1987.
4. Společné vyjádření o vytvoření evropské oblasti profesní a geografické mobility a o zlepšení fungování trhu práce v Evropě – 13. února 1990.
5. Společné vyjádření o vzdělávání a přípravě – 19. června 1990.
6. Společné vyjádření o přechodu ze školy do dospělého a pracovního života – 6. listopadu 1990.
7. Společné vyjádření o nových technologiích, organizaci práce a adaptabilitě trhu práce – 10. ledna 1991.
8. Společné vyjádření o způsobech usnadňování nejširšího možného efektivního přístupu ke vzdělávacím příležitostem – 20. ledna 1991.
9. Společné vyjádření o přechodu ze školy do dospělého a pracovního života – 5. dubna 1991.
10. Obnovená kooperativní růstová strategie pro vyšší zaměstnanost – 3. července 1992.
11. Společné vyjádření o profesních kvalifikacích a certifikaci – 13. října 1992.
12. Společné vyjádření o budoucí roli a činnostech Společenství v oblasti vzdělávání a přípravy včetně role sociálních partnerů – 28. července 1993.
13. Společné vyjádření o ženách a přípravě – 3. prosince 1993.
14. Rámec pro široké linie hospodářské politiky – 5. prosince 1993.
15. Společné vyjádření o přispívání profesní přípravy k potírání nezaměstnanosti a opětovného absorbování nezaměstnaných na trh práce ve světle nové situace vytvořené bílou knihou – 4. dubna 1995.
16. Linie sociálních partnerů pro přeměnu hospodářského zotavování v udržitelný růstový proces vytvářející pracovní příležitosti – Společné vyjádření zpracované makroekonomickou skupinou sociálního dialogu – 16. května 1995.
17. Společné vyjádření UNICE, ETUC a CEEP o návrhu rozhodnutí o druhé fázi programu Společenství pro profesní přípravu, Leonardo da Vinci II – 1. října 1998.

Pramen: [www.trainingvillage.gr/etv/social partners](http://www.trainingvillage.gr/etv/social%20partners)

Sociální partneři přispěli také k vývoji politiky profesní přípravy Společenství schválené v Maastrichtské smlouvě. Jejich společné vyjádření o budoucí úloze a činnosti Společenství v oblasti vzdělávání a přípravy z července 1993 (následované dalším v dubnu 1995) obrátilo pozornost na významnější cíle a úkoly týkající se požadavků na kvalifikace. Přimlouvají se za větší úsilí vynaložené v profesní přípravě na omezení nezaměstnanosti na jedné straně a nedostatku kvalifikací na straně druhé. Sociální partneři zdůraznili význam svého zapojení do plánování a realizace programů profesní přípravy na národní a evropské úrovni. V tomto ohledu je třeba poznamenat, že předměty zájmu sociálních partnerů – přizpůsobování se změnám, zlepšování přípravy tak, aby pomáhala integraci do trhu práce a spojení světa vzdělávání, přípravy a práce – se všechny odrazily v politických cílech stanovených ve Smlouvě. Dohoda o sociální politice (sociální protokol) připojená k Maastrichtské smlouvě v roce 1992 – začleněná do smlouvy dojednané v Amsterdamu v roce 1997 – byla navíc založena téměř zcela na textu dohodnutém společně sociálními partnery v říjnu 1991. Tato dohoda představovala důležitý krok vpřed, protože se postarala o to, aby byly smluvní dohody uskutečňovány prostřednictvím právně závazné činnosti Rady na základě návrhu Evropské komise.

* UNICE – Svaz průmyslových a zaměstnavatelských konfederací Evropy; ETUC – Evropská konfederace odborových svazů; CEEP – Evropské středisko podniků s veřejnou účastí a podniků obecného ekonomického zájmu.

Tento proces však není jedinou cestou, kterou sociální partneři mohou ovlivňovat a ovlivňují politický vývoj. Působí na jeho široký rámec a přispívají také k vývoji ve specifických oblastech. Jejich společné vyjádření o způsobech usnadňování nejširšího možného efektivního přístupu k příležitostem profesní přípravy z roku 1991 vytvořilo základ doporučení o přístupu, které bylo přijato v roce 1993 po dlouhých diskusích. Jejich společné vyjádření o profesních kvalifikacích a certifikaci z října 1992 zdůraznilo význam transparentnosti kvalifikací pro to, aby zaměstnavatelé ve všech členských státech rozuměli jejich obsahu. To se odrazilo v usnesení Rady o transparentnosti profesních kvalifikací schváleném v prosinci 1992. Společné vyjádření sociálních partnerů z dubna 1995 posílilo roli profesní přípravy při potírání nezaměstnanosti a při pomoci nezaměstnaným najít práci a bylo vzato v úvahu při vývoji evropské strategie zaměstnanosti. V pozdější době se sociální partneři stále více zapojovali do vyvíjení linií strategie zaměstnanosti a do jejího monitorování.

Sociální partneři také vyjadřují své názory na řízení činnosti Evropského společenství týkající se profesní přípravy. V červenci 1993 požadovali ve svém společném vyjádření o budoucí úloze a činnostech Společenství v oblasti vzdělávání a přípravy větší soudržnost iniciativ Společenství financovaných Evropským sociálním fondem. V roce 1998 podpořilo jejich společné vyjádření o programu Leonardo da Vinci II myšlenku zjednodušení řídicích mechanismů pro druhé stadium programu.

V květnu 1998 převedla Evropská komise a sociální partneři sociální dialog na evropské úrovni do nové fáze ustavením nových výborů pro odvětvové dialogy. Založení těchto výborů následovalo po řadě důležitých dohod dosažených v některých odvětvích. Očekává se, že reorganizace odvětvového sociálního dialogu poskytne popud pro zaměřenější činnost v souladu s prioritami načrtnutými v liniích evropské strategie zaměstnanosti.

Profesní příprava a volný pohyb pracovníků

Existuje několik možností použití profesní přípravy při podporování volného pohybu pracovníků. Ty se soustřeďují na programy mobility a na různé iniciativy umožňující, aby kvalifikace získané v jednom členském státě byly využity k získání práce v jiném státě, zejména prostřednictvím vzájemného uznávání výsledků přípravy, harmonizace úrovní přípravy, srovnatelnosti kvalifikací a transparentnosti.

Programy mobility

První výměnný program pro mladé pracovníky byl přijat v květnu 1964.⁴³ Ačkoliv tento program nebyl v přesném slova smyslu součástí společné politiky profesní přípravy, jeho cílem bylo využít možnosti pracovat po určitou dobu v jiném členském státě jako prostředku pro zlepšení přípravy mladých lidí. Druhý program byl zaveden v červenci 1979⁴⁴ a třetí v roce 1984.⁴⁵ Od roku 1991 bylo umísťování mladých lidí v pracovní přípravě začleněno do programu Petra II a následně do programů Leonardo. Od té doby je kladen větší důraz na integraci období stráveného v jiném členském státě do průběhu pracovní přípravy mladého člověka, aby se zajistilo, že přispěje k jeho závěrečné kvalifikaci, například v rámci přípravy Europass.⁴⁶

Vzájemné uznávání kvalifikací

Směrnice o vzájemném uznávání kvalifikací potvrzují právo lidí vykonávat bez diskriminace povolání v jiném členském státě (viz dále). Mnohé z dřívějších směrnic byly přechodnými opatřeními v očekávání vzájemného uznávání odpovídajících zákonů. Avšak jednání se

ukázala být svízelná (například u směrnice o toxických zplodinách trvalo šest let než vstoupila v platnost) i poté, co Zákon o jednotné Evropě z roku 1986 umožnil dospět ke shodě kvalifikovanou většinou hlasujících. Směrnice pro všeobecné uznávání vysokoškolských kvalifikací a dalších profesních kvalifikací pro regulovaná povolání byly přijaty v roce 1988 a 1992.

Směrnice o vzájemném uznávání diplomů, certifikátů a jiných důkazů formální kvalifikace

Velkoobchod a činnosti zprostředkovatelů v obchodě, v průmyslu a řemeslech*

Směrnice 64/222/EHS z 25. února 1964, OJ L 56, 4.4.1964.

Průmysl a řemesla*

Směrnice 64/427/EHS ze 7. července 1964, OJ L 117, 23.7.1964 (Doplněna směrnicí 69/77/EHS ze 4. března 1969, OJ L 59, 10.3.1969).

Maloobchod*

Směrnice 68/364/EHS z 15. října 1968, OJ L 260, 22.10.1968.

Osobní služby*

Směrnice 68/368/EHS z 15. října 1968, OJ L 260, 22.10.1968.

Průmysl zpracování potravin a nápojů*

Směrnice 68/366/EHS z 15. října 1968, OJ L 260, 22.10.1968.

Velkoobchod s uhlím*

Směrnice 70/523/EHS z 30. listopadu 1970, OJ L 267, 10.12.1970.

Toxické zplodiny*

Směrnice 74/556/EHS ze 4. června 1974, OJ L 307, 18.11.1974.

Různé činnosti*

Směrnice 75/368/EHS z 16. června 1975, OJ L 167, 30.6.1975 (doplněna směrnicí 81/1057/EHS ze 14. prosince 1981, OJ L 385, 31.12.1981 a 82/76/EHS z 16. ledna 1982 OJ L 43, 15.2.1982).

Lékaři

Směrnice 75/362/EHS z 16. června 1975, OJ L 167, 30.6.1975 (doplněna směrnicí 81/1057/EHS ze 14. prosince 1981, OJ L 385, 31.12.1981 a 82/76/EHS z 16. ledna 1982 OJ L 43, 15.2.1982).

Kočovní činnosti*

Směrnice 75/369/EHS z 16. června 1975, OJ L 167, 30.6.1975.

Pojišťovací agenti a makléři*

Směrnice 77/92/EHS z 13. prosince 1976, OJ L 26, 31.1.1977.

Právníci

Směrnice 77/249/EHS z 22. března 1977, OJ L 78, 26.3.1977.

Ošetřovatelky

Směrnice 77/452/EHS z 27. června, OJ L 176, 15.7.1977 (doplněna směrnicí 81/1057/EHS ze 14. prosince 1981, OJ L 385, 31.12.1981).

Doprava

Směrnice 77/796/EHS z 12. prosince 1977, OJ L 334, 24.12.1977.

Zubní lékařství

Směrnice 78/686/EHS z 25. července 1978, OJ L 233, 24.8.1978 (doplněna směrnicí 81/1057/EHS ze 14. prosince 1981, OJ L 385, 31.12.1981).

Veterinární lékařství

Směrnice 78/1026/EHS z 18. prosince 1978, OJ L 362, 2.12.1978 (doplněna směrnicí 81/1057/EHS ze 14. prosince 1981, OJ L 385, 31.12.1981).

Porodní asistentky

Směrnice 80/54 z 21. ledna 1980, OJ L 33, 11.2.1980 (doplněna směrnicí 80/1273/EHS z 22. prosince 1980, OJ L 375, 31.12.1980).

Kadeřnictví

Směrnice 82/489/EHS z 19. července 1982, OJ L 218, 27.7.1982.

Architektura

Směrnice 85/384/EHS z 10. června 1985, OJ L 223, 21.8.1985 (doplněna směrnicemi 85/614/EHS z 20. prosince 1985, OJ L 376, 31.12.1985 a 86/17/EHS z 27. ledna 1986, OJ L 27, 1.2.1986).

Lékárnictví

Směrnice 85/433/EHS ze 16. září 1985, OJ L 253, 24.9.1985 (doplněna směrnicí 85/584/EHS z 20. prosince 1985, OJ L 372, 31.12.1985).

Lodní doprava

Směrnice 87/540/EHS z 9. listopadu 1987, OJ L 322, 12.11.1987.

Všeobecná lékařská praxe

Směrnice 88/48/EHS z 21. prosince 1988, OJ L 19, 24.1.1989; směrnice 92/51/EHS z 18. června 1992, OJ L 209, 24.7.1992.

Všeobecný systém vysokoškolských diplomů

Směrnice 88/48/EHS z 21. prosince 1988, OJ L 19, 24.1.1989; směrnice 92/51/EHS z 18. června 1992, OJ L 209, 24.7.1992.

* přechodná opatření

Harmonizace úrovní přípravy

Na rozdíl od programů mobility a vzájemného uznávání kvalifikací byla harmonizace úrovní přípravy zvláštním prvkem společné politiky profesní přípravy začleněným v osmi principech rozhodnutí z roku 1963. Zaměřovala se na profesní přípravu pracovníků až do úrovně vedoucích. V roce 1970 Rada přijala doporučení o evropském profesním profilu pro přípravu kvalifikovaných obráběčů, které mělo být výchozím bodem pro programy profesní přípravy a kvalifikace pro několik různých povolání v této kategorii. Zahrnovalo dlouhý seznam aspektů považovaných za minimální pro oprávnění vykonávat uvedená povolání a dokonce udávalo celkovou dostačující známku pro splnění těchto požadavků. Obsahovalo také seznam kvalifikací z jednotlivých členských států, které byly uznány za odpovídající evropskému profilu. Profil nebyl jako doporučení právně závazný, z politického hlediska však bylo velmi žádoucí ho realizovat. Tento přístup byl však zpochybněn v roce 1971, kdy Rada chtěla vědět, jak mají být profily aktualizovány ve světle změn. V roce 1974 byl nahrazen politikou přibližování standardů přípravy – což byl jemný, ale výrazný posun od harmonizace předvídané v roce 1963 k flexibilnějšímu přístupu.

Srovnatelnost

Práce na sblížení standardů přípravy vedly k rozhodnutí z července 1985⁴⁷ o srovnatelnosti kvalifikací profesní přípravy. To stanovilo pětiúrovňovou strukturu jako základ pro identifikaci příslušných úrovní profesních kvalifikací a certifikátů různých zemí. Používání této struktury nebylo povinné a srovnávání nebyla právně závazná. Ačkoliv struktura pomáhala zlepšovat pochopení kvalifikačních systémů, byla složitá a neschopná reagovat na požadavky trhu práce vzhledem k tempu změn. Tvrdilo se, že zaměstnavatelé a sociální partneři potřebují přístupnější informace, aby mohli určit vhodnost pracovníka připraveného v jednom členském státě pro zaměstnání v jiném státě. V důsledku toho se debata posunula ke zlepšování „transparentnosti“ profesních kvalifikací.

Transparentnost

„Transparentnost“ vyjadřuje potřebu učinit kvalifikace zřejmější a srozumitelnější. V prosinci 1992 přesunula Rada svou pozornost z centrálně usměrňovaných přístupů k potřebě jednotlivců poskytovat informace o svém odborném vzdělání a přípravě, způsobilostech, kompetencích a praxi.⁴⁸ Rada také doporučila, aby tyto informace byly prezentovány v jednotné podobě. Individuální portfolio, předkládající informace o kvalifikacích a umožňující zaměstnavatelům v jiných členských státech určovat vhodnost pracovníka pro určité zaměstnání, bylo zkušebně zaváděno od listopadu 1993 do prosince 1995. Bylo rozhodnuto nepokračovat s portfoliovým přístupem, který byl považován za příliš komplikovaný. Reciproční výměny informací o kvalifikacích mezi členskými státy však byly podporovány. Zkušenosti svědčily pro to, aby se ke sblížení kvalifikací přistupovalo ze zdola nahoru a těm, kterých se to bezprostředně týká, zejména na odvětvové úrovni, byla přenechána iniciativa.

Druhé usnesení o transparentnosti bylo schváleno v roce 1996.⁴⁹ Zdůrazňovalo význam kvalifikací a certifikátů profesní přípravy, které jasně ukazovaly dosažené výsledky, aby zdůraznily jejich užitečnost pro zaměstnavatele a pracovníky kdekoli v Evropě. Tento princip je od 1. ledna 2000 uplatňován při používání průkazu *Europass – Příprava*^{*}, který je společným certifikátem osvědčujícím profesní přípravu absolvovanou v jiném členském státě.

* Viz Zpravodaj VÚOŠ, 1999, č. 7/8

Členské státy používají při dosahování transparentnosti profesních kvalifikací různé přístupy, které jsou konzistentní s usneseními z roku 1992 a 1996. Ty sahají od rozvíjení transparentního systému v rámci dané země a formulování bilaterálních dohod až k realizaci nových iniciativ orientovaných výslovně na jedno z usnesení. Každý přístup představuje krok ve vývoji směrem k transparentnosti. Zatím je však realizace obou usnesení nejjednodušší a všeobecně byl učiněn malý pokrok.

Evropská komise a CEDEFOP vyvinuly úsilí revidovat tento proces ustavením Evropského fóra o transparentnosti kvalifikací profesní přípravy v roce 1999. Fórum zahrnuje zástupce členských států a sociálních partnerů a vyvíjí akční plán pro transparentnost profesních kvalifikací. Tento plán staví na doporučeních obou výše zmíněných usnesení a integruje poučení získané z programu Leonardo da Vinci a různých národních iniciativ. Plán navrhuje doplněk certifikátu a síť národních referenčních středisek pro profesní kvalifikace. Fórum bylo ustaveno, aby koordinovalo činnost na evropské úrovni, aniž by bylo v rozporu s právem každého členského státu rozhodovat o svém vlastním přístupu.

Vývoj vztahu ke vzájemnému uznávání, harmonizaci, srovnatelnosti a transparentnosti představuje posun od centralizovaného, legislativního přístupu k přístupu, který je orientován více na uživatele a podporuje jeho mobilitu. Navíc tento přístup bere v úvahu národní rozmanitost.

Avšak navzdory úsilí podporovat mobilitu, překážky mobility i nadále existují, jak ukazuje zelená kniha Evropské komise z roku 1996 (viz dále) a zpráva z diskuse o volném pohybu osob vedené na vysoké úrovni (Evropská komise, 1998). V listopadu 1997 Komise připravila akční plán pro volný pohyb pracovníků, aby podpořila vznik opravdového evropského trhu práce, a potom poskytla podrobný přehled následujících doporučení vzešlých z odborné diskuse.⁵⁰ Akční plán bude Rada zvažovat v roce 2000.

Zelená kniha Evropské komise z roku 1996: Pět překážek mobility

Zelená kniha z roku 1996 uvedla pět hlavních překážek mobility:

- (a) bariéry pro nadnárodní přípravu nezaměstnaných;
- (b) statutární problémy žáků a mladých lidí, kteří vykonávají dobrovolnou práci;
- (c) teritoriální omezení studentských stipendií;
- (d) fiskální vázanost grantů určených pro výzkum;
- (e) problémy vzájemného uznávání školních a profesních kvalifikací;

a navrhla devět směrů činností:

- (a) právní rámec postavení „studentů/žáků“ a dobrovolníků v Evropské unii (EU), který by řešil problémy sociálního zabezpečení a zdanění omezující mobilitu;
- (b) standardní zacházení s granty pro výzkumné pracovníky ve všech členských státech buď uznáním identických podmínek, nebo aplikací podobných opatření v celé Unii;
- (c) sociální ochranu pro každého, kdo chce cestovat po Unii v rámci přípravy nebo studia (tato možnost již byla schválena pro lidi, kteří se pohybují po EU za účelem zaměstnání);
- (d) evropskou oblast kvalifikací vytvořenou prostřednictvím vzájemného uznávání studia a přípravy v jiném členském státě;
- (e) zrušení „teritoriality“ stipendií, čímž se umožní nejméně privilegovaným, aby se mohli připravovat nebo studovat v jiném členském státě;
- (f) stejné zacházení s občany EU a státními příslušníky třetích zemí legálně usídlenými v členských státech;
- (g) omezení sociálně ekonomických problémů studentů/žáků udělováním pomoci nejpotřebnějším, aby se jim tak umožnilo absolvovat období přípravy v jiných zemích;
- (h) podpora učení jazykům, i těm méně rozšířeným;
- (i) lepší informace o existujících možnostech a zvýšení veřejného povědomí o výhodách mobility při přípravě a při studiu.

Vývoj Evropského sociálního fondu (ESF)

ESF prošel od svého založení 123. článkem Římské smlouvy v roce 1957 mnohými změnami (viz dále). Jeho původním cílem bylo zlepšit pracovní podmínky v Evropském společenství podporováním zaměstnanosti a zvyšováním geografické a profesní mobility pracovníků. Hlavním účelem bylo pomáhat pracovníkům stěhujícím se při hledání práce z jednoho regionu do druhého a pracovníkům zaměstnaným v odvětvích procházejících modernizací nebo konverzí, kteří potřebují získat nové dovednosti. Až do roku 1969 byl Fond financován přímými příspěvky z členských států, z nichž některé přispívaly více než jiné.

Evropský sociální fond – 1957-2006

1957

123. článek Římské smlouvy ustavující Evropský sociální fond.

1969

Vyjádření Komise k první reformě ESF.

1971

Nařízení Rady (EHS) č. 2396/71 z 8. listopadu 1971 realizující rozhodnutí Rady z 1. února 1971 o reformě Evropského sociálního fondu, OJ L 249, 10.11.1971.

1983

Nařízení Rady (EHS) č. 2950/83 ze 17. října 1983 o realizaci rozhodnutí 83/516/EHS o úkolech Evropského sociálního fondu, OJ L 289, 22.10.1983.

1988

Rozhodnutí Komise (EHS) o liniích pro spravování Evropského sociálního fondu 1989-91, OJ L 143, 10.6.1988.

Nařízení Rady (EHS) č. 4255/88 z 19. prosince 1988 stanovující opatření pro realizaci nařízení (EHS) č. 2052/88 týkající se Evropského sociálního fondu, OJ L 374, 31.12.1988.

1993

Nařízení Rady (EHS) č. 2084/93 doplňující nařízení č. 4255/88 stanovující opatření pro realizaci nařízení č. 2052/88 týkající se Evropského sociálního fondu, OJ L 193, 31.7.1993.

1999

Nařízení Rady (ES) č. 1262/1999 Evropského parlamentu a Rady z 21. června 1999 o Evropském sociálním fondu, OJ L 161, 26.6.1999.

Nařízení Rady (ES) č. 1784/1999 Evropského parlamentu a Rady z 12. července 1999 o Evropském sociálním fondu, OJ L 213, 13.8.1999.

Reformy v 70. letech – přidání dimenze Společenství

V polovině 60. let se stalo evidentní, že v některých regionech je růst zaměstnanosti omezován strukturálními faktory. Zároveň byla za hlavní slabinu Fondu považována neschopnost efektivně přerozdělovat zdroje. Na tomto základě předložila Komise v roce 1969 své vyjádření k první reformě ESF. Záměrem bylo rozšířit a posílit Fond jako nástroj, který by sledoval spíše cíle Společenství než čistě národní cíle. Nový Fond schválený v roce 1971 a vstupující v platnost 1. května 1972 měl podstatně větší prostředky. Byla zavedena nová pravidla vyžadující, aby byly nejprve předloženy žádosti než budou zahájeny operace. Poprvé bylo také učiněno opatření pro dvě pilotní akce k podpoře inovací v profesní přípravě.

Ačkoliv se příští větší revize ESF neočekávala dříve než začátkem 80. let, vedla zvyšující se nezaměstnanost, zejména v méně vyvinutých regionech, v průběhu let k dalším doplňkům, včetně zavedení nového typu pomoci pro vytváření pracovních míst, k němuž došlo v roce 1979. Kromě toho věnovala Rada zvýšenou pozornost regionálním nerovnostem a uplatnila

vyšší, 55% míru subvencí „absolutně prioritním regionům“ (poznámka předcházející 1. úkolu: Regiony*). To dalo ESF zvýšený stimul k tomu, aby se stal prostředkem podporujícím regionální rozvoj. Tuto jeho roli Komise v té době podporovala.

Začátek 80. let – potlačování nezaměstnanosti mladých

Na revizi Fondu v roce 1982 měl také velký vliv nárůst nezaměstnanosti mladých lidí. Struktura Fondu se ukázala jako příliš rigidní a komplikovaná k tomu, aby se dokázala vyrovnat s měnícími se potřebami – v roce 1982 se míra nezaměstnanosti mezi mladými lidmi do 25 let věku v EU blížila 20 % a nadále vzrůstala.

V roce 1984 bylo cílem Komise poskytnout zvláštní podporu mladým lidem, kteří tvořili přinejmenším 75 % celkového počtu lidí, jimž fond pomáhal. Spravovat tento nový systém se však ukázalo obtížné a komplikované jak pro Komisi, tak pro členské státy, a k tomu požadavky na Fond vzrůstaly. To stále více podporovalo názor, že lokální plánování a přístup zezdola nahoru by měly za následek efektivnější využívání Fondu. Navíc nebyl systém jednotlivého projektu nadále považován za užitečný a špatně se přizpůsoboval zvýšené míře operací ESF, zejména při rozšíření Evropského společenství na 12 členských států v lednu 1986.

Rok 1988 – radikálně nový přístup

Přijetí zákona o jednotné Evropě v roce 1986 připravilo scénu pro podstatnou reformu strukturálních fondů. V období do roku 1992 se zdroje zdvojnásobily a byly používány k podpoře ekonomické a sociální soudržnosti ve Společenství. Byly identifikovány dvě hlavní oblasti pomoci ESF: Integrace mladých lidí do pracovního života (3. úkol) a potlačování dlouhodobé nezaměstnanosti s cílem zabránit sociálnímu vylučování (4. úkol).

Bylo také jasné, že administrativní struktury regionů nového 1. úkolu musely být posíleny, měly-li být v postavení, v němž by mohly efektivně využívat pomoc strukturálních fondů. To vedlo k rozšíření kvalifikačních pravidel ESF v těchto regionech tak, aby zahrnovala přípravu veřejných zaměstnanců, která by zlepšovala jejich schopnosti v tomto ohledu.

Revize v roce 1993

K další větší revizi strukturálních fondů došlo v roce 1993 na pozadí rostoucí nezaměstnanosti. Pro léta 1994-99 byl alokován rozpočet ve výši téměř 142 miliard ECU, prakticky dvojnásobek částky z předcházejícího období. Toto masivní zvýšení pomoci, zejména pro nejméně vyvinuté regiony 1. úkolu, zvláště v Řecku, ve Španělsku, v Irsku, v Itálii a v Portugalsku, anticipovalo dodatečný stimul daný ekonomické a sociální soudržnosti v Maastrichtské smlouvě (tenkrát v jednání), zejména v kontextu posunu směrem k hospodářské a měnové unii a k ustavení jednotné měny.

V důsledku revize se prioritou ESF v letech 1994 až 1999 stala potřeba zlepšit přístup ke vzdělávání a počáteční přípravě a jejich kvalitu, zejména pro mladé lidi bez kvalifikace nebo s nízkou kvalifikací, aby se jim ulehčil přechod ze školy do světa práce. Zatímco dříve byla opatření na pomoc mladým lidem a pro potlačování nezaměstnanosti rozdělena do dvou odlišných úkolů, byla nyní spojena v jednom (3. úkolu). Byli sem zahrnuti také ti, kteří jsou ohroženi možnou dlouhodobou nezaměstnaností a vyloučením z trhu práce, například postižení lidé. Revize potvrdila rostoucí význam profesní přípravy a poradenství, má-li se pomoci pracovníkům přizpůsobit se změnám ve výrobě, a potřebu rozvíjet a zlepšovat struktury přípravy. Revidovaný 4. úkol byl zaměřen na lidi ohrožené nezaměstnaností

* Viz Úkoly strukturálních fondů, 2000-2006, s. 31.

v důsledku strukturálních změn v ekonomice, zejména na ty, kteří pracují v malých a středních podnicích.

Celková alokace rozpočtu ESF pro toto období činila 47 miliard ECU. Byla poskytnuta finanční podpora dvěma iniciativám Společenství týkajícím se lidských zdrojů: *Employment* (Zaměstnání a rozvoj lidských zdrojů) a *Adapt* (Adaptace pracovních sil na změny v průmyslu). Obě byly charakterizovány svým nadnárodním a inovačním přístupem „zezdola nahoru“ k rozvoji lidských zdrojů. Iniciativa *Employment* byla zaměřena na pomoc lidem se specifickými obtížemi při hledání nebo udržení vhodného místa nebo kariéry a zahrnovala čtyři různé proudy: *Youthstart* (podpora mladých nezaměstnaných a se svou situací nespokojených lidí), *Now* (dosažení stejných příležitostí pro ženy), *Horizon* (podpora postižených) a *Integra* (pomoc znevýhodněným skupinám, např. přistěhovalcům a uprchlíkům). *Adapt* byl zaměřen na pomoc pracovníkům při přizpůsobování se změnám v průmyslu a tím na podporu hospodářského růstu, zaměstnanosti a konkurenceschopnosti podniků v EU.

Přestože neexistoval žádný systematický pokus spojit priority ESF a politiky EU v oblasti odborného vzdělávání a přípravy, docházelo k značnému překrývání na úrovni projektů mezi těmi, které byly financovány v rámci *Employment* a *Adapt*, a projekty, uskutečňované v rámci programu Leonardo da Vinci, a to zejména mezi zakladateli projektů, cílovými skupinami a prováděnými zásahy.

V podstatě stejné síly ekonomických a sociálních změn a vysoká míra nezaměstnanosti (zejména u specifických skupin), které utvářely politiku profesní přípravy Společenství, formovaly také vývoj ESF. ESF proto stále častěji používal profesní přípravu jako hlavní prostředek k dosažení svých cílů, a tím ke zlepšení ekonomického potenciálu chudších regionů, spolu s dalšími opatřeními financovanými ze strukturálních fondů, například posílení infrastruktury a zlepšení životního prostředí.

Činnost podporovaná ESF však byla prováděna v rámci 123. článku Římské smlouvy, a proto netvoří součást společné politiky profesní přípravy. Navíc, ačkoliv se úkoly ESF shodovaly se 150. článkem Amsterodamské smlouvy, neexistuje žádné přímé spojení mezi ním a 146. článkem, který zahrnuje ESF.

Evropský sociální fond, 2000-06

V červnu 1999 určilo nařízení Rady stanovující všeobecná opatření pro strukturální fondy, jak mají být tyto fondy využívány v sedmiletém období od roku 2000 do roku 2006. Aby se dosáhlo účinnějšího využití omezených zdrojů, bylo navrženo zredukovat předcházejících šest úkolů na pouhé tři (viz dále), z nichž dva jsou orientovány regionálně (1. a 2. úkol) zatímco další (3. úkol) bude horizontální a zaměřený na lidské zdroje.

Úkoly strukturálních fondů, 2000-2006

Tři prioritní úkoly stanovené pro léta 2000 až 2006:

- (a) podporování rozvoje a strukturálního přizpůsobování regionů, které zaostávají ve vývoji (1. úkol);
- (b) podporování ekonomické a sociální konverze oblastí, které se střetávají se strukturálními obtížemi (2. úkol);
- (c) podporování adaptace a modernizace politiky a systémů vzdělávání, přípravy a zaměstnanosti (3. úkol).

Nový 3. úkol spojil předcházející 3. a 4. úkol a vzal si za svůj výchozí bod nový název „zaměstnanost“ zavedený v Amsterodamské smlouvě. Má být referenčním rámcem pro vývoj

lidských zdrojů v EU, který bere v úvahu velkou rozmanitost politiky, praxe a potřeb v různých členských státech.

Rozsah opatření ESF pro financování 3. úkolu byl znovu definován a revidované nařízení bylo výslovně vztaženo k evropské strategii zaměstnanosti, která, jak bylo uvedeno výše, vyžaduje, aby každý členský stát každoročně předkládal Radě a Komisi národní akční plán zaměstnanosti.

Nové nařízení je proto v mnohem větším souladu se čtyřmi klíčovými tématy linií zaměstnanosti (zaměstnatelností, podnikáním, přizpůsobitelností a rovnými příležitostmi) a efektivně činí ze zrevidovaného ESF prostředek poskytování finanční podpory pro evropskou strategii zaměstnanosti. Ačkoliv důraz je kladen na spojení ESF a strategie zaměstnanosti, nařízení opravdu poskytuje specifickou podporu profesní přípravě, zejména pokud jde o výzkum a technický rozvoj. Rovněž se postará o zlepšení kvality profesní přípravy a efektivnosti služeb zaměstnanosti, o rozvíjení užších vazeb mezi světem práce a zařízeními pro vzdělávání a přípravu a o posílení systému výhledového plánování a anticipace změn zaměstnání a kvalifikačních potřeb, zejména ve vztahu k novým formám organizace práce.

Pokud jde o finance, budou alokace ESF (viz dále) činit asi 35 % rozpočtu strukturálních fondů v novém období – přibližně 70 miliard EUR.

Alokace strukturálních fondů pro toto období byla z velké části určena politickou prioritou ekonomické a sociální soudržnosti a potřebou soustředit peníze do nejhudších oblastí EU (viz dále). Profesní příprava i nadále hraje ústřední roli v utváření priorit ESF a slouží jako základní prostředek sledování souboru politických cílů.

Členský stát	Alokace ESF na pomoc v rámci 3. úkolu, 2000-2006		Alokace strukturálních fondů, 1994-2006				
	Alokace ESF mezi jednotlivé členské státy (výdaje Řecka, Irska a Portugalska byly financovány z 1. úkolu) a alokace programu EQUAL podporujícího stejné příležitosti pro muže a pro ženy.*		Průměrná roční alokace strukturálních fondů, vyjma iniciativ Společenství a inovačních akcí				
			Průměrná roční podpora*	%	Průměrná roční podpora*	%	
			3. úkol		Equal		1994-1999
<i>Belgie</i>	737	70	293	1,2	261	1,0	
<i>Dánsko</i>	365	28	86	0,4	106	0,4	
<i>Německo</i>	4581	484	3338	13,8	4022	15,3	
<i>Řecko</i>	0	98	2539	10,5	2944	11,4	
<i>Španělsko</i>	2140	485	5671	23,5	6155	23,5	
<i>Francie</i>	4540	301	2070	8,6	2089	8,0	
<i>Irsko</i>	0	32	1021	4,2	441	1,7	
<i>Itálie</i>	3744	371	3440	14,3	4069	15,5	
<i>Lucembursko</i>	38	4	8	0,0	11	0,0	
<i>Nizozemsko</i>	1686	196	369	1,5	376	1,4	
<i>Rakousko</i>	528	96	228	0,9	210	0,8	
<i>Portugalsko</i>	0	107	2539	10,5	2718	10,4	
<i>Finsko</i>	403	68	250	1,0	262	1,0	
<i>Švédsko</i>	720	81	229	0,9	273	1,0	
<i>Spojené král.</i>	4568	376	2022	8,4	2234	8,5	
Celkem	24050	2847	24103	100,0	26223	100,0	

* V milionech EURO při cenách z roku 1999.

Země střední a východní Evropy

Právě probíhající proces rozšíření EU, který má začlenit země střední a východní Evropy, efektivně začal na zasedání Rady v Kodani v roce 1993. Zahrnuje několik témat z oblasti profesní přípravy.

V rámci kodaňských kritérií vyžaduje přistoupení k EU, o kterém se nyní jedná s deseti zeměmi střední a východní Evropy, jež podepsaly asociační dohody s EU (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko a Litva), aby tyto země dosáhly:

- ❑ stability institucí zaručujících demokracii, vládu zákona, lidská práva a respektování a ochranu menšin;
- ❑ fungující tržní ekonomiky a schopnosti vypořádat se s konkurenčními tlaky a tržními silami v Unii;
- ❑ schopnosti převzít závazky členství včetně věrnosti cílům politické, ekonomické a měnové unie.

Poslední bod zahrnuje přijetí a zavedení úplných *acquis communautaire* při přistoupení do EU, což v praxi vyžaduje založení nových administrativních a legislativních struktur, modernizaci těch existujících a řádnou přípravu zainteresovaných lidí.

Aby se přistupujícím zemím pomohlo toho dosáhnout, byla zavedena řada opatření včetně (dřívějšího) vytvoření programu Phare, poskytujícího finanční a technickou podporu,⁵¹ a otevření programů EU pro tyto země, včetně programu Leonardo da Vinci. V rámci programu Phare bylo v letech 1990 až 1996 na vzdělávání, přípravu a výzkum vydáno přes 870 milionů ECU, byla poskytnuta například podpora pro rozvoj kurzů profesní přípravy s ohledem na nová hospodářská odvětví a povolání, nové vyučovací vybavení a byly provedeny studie uskutečnitelnosti pro zavedení nové politiky (Baumgartl, Farla a Weilböck-Buck, 1997). Pomoc Phare je k dispozici nejen pro 10 kandidátských zemí, ale také pro Albánii, bývalou jugoslávskou republiku Makedonii a pro Bosnu a Hercegovinu.

Další pomoc byla poskytnuta v roce 1995 založením Evropské nadace odborného vzdělávání (ETF),⁵² která zahrnovala nejen země střední a východní Evropy, ale také nové nezávislé státy (tzn. státy bývalého Sovětského svazu) a Mongolsko. ETF je důležitá pro podporu vzájemného porozumění a výměny informací a zkušeností mezi zeměmi, které jsou jejími členy, ale také mezi těmito zeměmi a EU. Země střední a východní Evropy mají také možnost získávat informace z členských států EU a rozvíjet s nimi kontakty v programu Leonardo da Vinci a prostřednictvím programu studijních pobytů spravovaném CEDEFOP.

Všechny tyto země se však střetávají s obtížným úkolem ustavit systémy profesní přípravy vedené poptávkou, které by vyhovovaly jejich povinnostem v rámci dohod o připojení, a které by byly mnohem významněji schopné se vyrovnávat s neustále se měnícím tržním prostředím a pomáhat hospodářskému rozvoji (v současné době mají všechny země střední a východní Evropy úroveň HDP na jednoho obyvatele daleko pod průměrem EU). To představuje podstatnou reformu současných systémů. Také to znamená vyhovět *acquis communautaire*, přizpůsobit legislativní rámce směrnicím EU o vzájemném uznávání kvalifikací pro regulované profese; dosáhnout větší transparentnosti kvalifikací, aby se usnadnil volný pohyb pracovníků; posílit instituce profesní přípravy a nastolit efektivní rovnováhu odpovědností mezi celostátními, regionálními a místními orgány státní správy, sociálními partnery a všemi dalšími zainteresovanými lidmi a vybavit je k tomu, aby mohli účinně vykonávat své úlohy.

Program Tacis⁵³ pro země bývalého Sovětského svazu (vyjma Pobaltských států) a Mongolsko se zaměřuje na stimulaci ekonomických spojení a harmoničtější politický vývoj ve vztahu k EU. Tacis poskytuje pomoc při definování potřeb a priorit profesní přípravy realizací opatření technické pomoci v oblasti přípravy a spoluprací s příslušnými orgány v daných zemích.

Závěrečné poznámky

Vzhledem k vývoji, k němuž došlo, lze politiku profesní přípravy na evropské úrovni popsat jako činnostně orientovanou. Společenství jedná jako referenční rámec pro vývoj politiky profesní přípravy v členských státech a podporuje spolupráci prostřednictvím praktických akcí, například pilotních projektů a výměn informací a lidí.

Politický rámec ustavený deseti principy rozhodnutí z roku 1963 byl v průběhu let upravován a znovu definován různými právně nezávaznými, avšak silně podporovanými politickými prohlášeními, například usneseními Rady, sděleními Komise a bílými knihami. K vývoji politického rámce přispívali také sociální partneři, zvláště svými společnými vyjádřeními. Politický rámec ovlivňovaný silami ekonomických a sociálních změn podporoval vývoj profesní přípravy jako mocného nástroje zaměstnanosti a aktivní politiky trhu práce. Důležitou úlohu měla profesní příprava při zlepšování vyhlídek na zaměstnání usnadňováním adaptace na změny, podporováním integrace mladých lidí a dalších skupin do trhu práce a podporou rovných příležitostí. Tento vývoj se do jisté míry odrážel ve vývoji Evropského sociálního fondu, jež se stal významným nástrojem ekonomické a sociální soudržnosti tím, že se zaměřoval na lidi, kteří se na trhu práce střetávali s obtížemi a pomáhal jim přizpůsobit se změnám.

Významnou událostí byla změna ve smlouvě a posun od společné politiky profesní přípravy k politice Společenství, podporující a doplňující činnosti probíhající v členských státech. Potřeba legálního základu pro financování činností Společenství, i rozsudky Evropského soudního dvora, které z hlediska členských států rozšiřovaly kompetence Společenství v této oblasti, ovlivnily a změnilly povahu spolupráce mezi členskými státy a Evropským společenstvím. Členské státy, znepokojené vyhlídkou na právně závazná nařízení týkající se jejich systémů profesní přípravy platná v celém Společenství, se chopily příležitosti k revizi smlouvy. Provedené změny však zachovaly povahu politiky, která byla sledována až do roku 1992, a udržely křehkou rovnováhu mezi národními zájmy a zájmy Společenství vyloučením harmonizace systémů profesní přípravy a opětovným ujištěním, že jejich obsah a organizace záleží na členských státech. Maastrichtská smlouva proto efektivně pokračovala v původní politice, o čemž svědčí pět cílů profesní přípravy stanovených v Smlouvě, která profesní přípravu opět identifikuje jako důležitý nástroj zaměstnanosti a aktivní politiky trhu práce.

Význam udržení rozmanitosti a flexibility, kterou změna ve Smlouvě odráží, je také vidět ve vývoji úlohy profesní přípravy s ohledem na volný pohyb pracovníků. Problémy při realizaci původního přístupu „seshora dolů“, který zahrnoval například harmonizaci úrovní profesní přípravy ilustrovanou náročným vyjednáváním směrnic o volném pohybu pracovníků, vedly k zavedení flexibilnějších přístupů ke sdělování kvalifikací a způsobilostí jednotlivců, například definováním ekvivalence a později prostřednictvím transparentnosti.

Debata o vývoji profesní přípravy od Maastrichtské smlouvy byla poznamenána rostoucím zájmem o celoživotní učení. Tato debata předkládá úkoly struktury systémů profesní přípravy, která, jak se tvrdí, se rovněž musí přizpůsobit síle změn, jež ovlivňují učební proces. Politický rámec i jeho realizace se snaží přizpůsobit tomuto vývoji.

Rozmanité akční programy zabývající se různými aspekty politiky profesní přípravy byly racionálně spojeny do jednoho – do programu Leonardo da Vinci. Tato racionalizace – spolu se zjednodušením složité struktury jeho předchůdce – pokračuje v programu Leonardo da Vinci II. Přestože je nový program pevně zasazen do politického kontextu, zejména evropské strategie zaměstnanosti, nečiní žádné odkazy na širší politický rámec.

To vyvolává otázku, zda je podstatná úloha Společenství, jako modelu (byť právně nezávazného) pro vývoj národní politiky profesní přípravy, dostatečně uznávána a zda se podle ní jedná například v takovém důležitém okamžiku, kdy se politika profesní přípravy

snaží zahrnout celoživotní učení. To kontrastuje se zaměstnaností, kde Společenství stanovilo jasný soubor politických linií, v nichž profesní příprava hraje hlavní roli v souboru opatření zaměřených na stimulaci růstu zaměstnanosti.

Je možné tvrdit, že rámec stanovený pro strategii zaměstnanosti je dostatečný jako výchozí bod pro vývoj profesní přípravy. Je však důležité rozlišovat mezi rámcem zaměstnanosti, do kterého profesní příprava přispívá, a politickým rámcem pro vývoj samotné profesní přípravy. Takový rámec je důležitý pro zajištění toho, že systémy přijmou nové učební procesy a flexibilní struktury, které celoživotní učení vyžaduje.

Každý z členských států má navíc obecný zájem o úspěch systémů profesní přípravy v dalších částech EU, protože jsou významným činitelem určujícím prosperitu hospodářství Unie jako celku. Úloha, kterou Společenství může v této klíčové oblasti rozvoje systémů hrát, by neměla být přehlížena. ■

BUDOUCÍ ÚKOLY PROFESNÍ PŘÍPRAVY

Povaha změn

Ve všech zemích Evropské unie probíhají rozsáhlé ekonomické, společenské, demografické a technologické změny, které vznášejí na profesní přípravu závažné požadavky. Úkoly profesní přípravy se rozšiřují. Má připravit jednotlivce tak, aby se uměl vyrovnávat s požadavky ekonomiky a společnosti, které kladou vysoké nároky na znalosti, a současně ho má uzpůsobit k tomu, aby vědomě a aktivně utvářel svou budoucnost.

Proces globalizace světové ekonomiky se zrychlil, řada rozvojových zemí překročila práh industrializace a jejich trhy se otevírají. Technický pokrok a rozvoj komunikačních technologií zkrátily vzdálenosti a dovolují přesouvat výrobu do míst, která nabízejí nižší náklady. Evropští výrobci jsou vystaveni velkému tlaku konkurence, který se vyostřuje i v důsledku jednotného vnitřního trhu a měnové unie. V důsledku vývoje na trzích a nutnosti nacházet nové oblasti specializace spočívá komparativní výhoda evropských výrobců v tom, že mají přístup k vysoce vzdělaným a kvalifikovaným pracovním silám schopným přizpůsobit se novým způsobům práce a vyvíjet nové produkty.

Těžba surovin, zemědělství a zpracovatelský průmysl se v evropských zemích již nerozvíjejí tak jako služby. Technický pokrok způsobuje, že ubývá pracovních příležitostí pro nekvalifikované pracovníky. Naproti tomu přibývá pracovních míst, která nekladou nároky na fyzickou sílu, ale vyžadují kromě odborných znalostí způsobilost systematicky myslet, schopnost řídit spolupracovníky a organizovat pracovní proces. Za kvalifikační předpoklad se proto považuje široké všeobecné vzdělání, které umožňuje rychle získávat nové kompetence požadované na trhu práce.

Spolu s technickým pokrokem ovlivňuje situaci v evropských zemích demografický vývoj a změny ve společnosti. Snižuje se porodnost, zvyšuje se průměrná délka života a v důsledku toho brzy poklesne počet těch, kteří budou vstupovat do zaměstnání, a poroste počet důchodců. Proto je nutno již nyní uvažovat o tom, jak optimálně využít těch, kteří budou moci pracovat.

Ve společenském životě dochází ke změnám struktur a postojů. Roste počet žen, které mají zájem o profesní kariéru, zejména v těch v oblastech EU, kde byly ženy v minulosti z trhu práce vylučovány. Obecně se uznává, že jak muži, tak ženy mají nárok získat co nejvyšší vzdělání bez ohledu na to, odkud pocházejí a kde žijí, a musí dostat příležitost k tomu, aby mohli plně rozvíjet své vlohy a volit profesní dráhy, které jim vyhovují.

Změny představují obtížný úkol pro evropské trhy práce. Na většině území EU přetrvávala v posledních 20 letech vysoká míra nezaměstnanosti, a i když v současné době klesá, lze podle zkušeností z minulosti odhadovat, že tento pokles nebude mít dlouhé trvání.

Všechny země Evropské unie uznávají, že probíhající změny přinášejí závažné důsledky, na které je nutno brát ohled při politickém rozhodování. Vede je k tomu i 150. článek Amsterodamské smlouvy (bývalý 127. článek Smlouvy o Evropské unii – viz s. 16-17), který ve 2. bodě uvádí pět úkolů politiky profesní přípravy Společenství. Ten předpokládá, že každá země přijme opatření potřebná k dosažení cílů v oblasti odborného vzdělávání, které vytyčila Evropská unie. Existuje také všeobecná shoda v tom, že vzdělávání a profesní příprava hrají klíčovou roli v udržování sociální soudržnosti. Je třeba omezit počet mladých lidí, kteří opouštějí školu bez kvalifikace, popřípadě jim umožnit návrat do systému vzdělávání nebo poskytnout dostatečnou profesní přípravu k tomu, aby našli zaměstnání a své místo ve společnosti.

Ve všech zemích Unie se prosadil názor, že je s ohledem na probíhající ekonomické i společenské změny nezbytné zajistit široké možnosti vzdělávat se, a to v průběhu celého života. Celoživotní učení je proto považováno za klíčový prvek v budoucím vývoji profesní přípravy a všechny členské státy podnikají kroky k tomu, aby se stalo realitou pro všechny. Ukazuje se, že dosažení tohoto cíle má dalekosáhlé důsledky pro systémy odborného vzdělávání a pro jeho obsah.

Mezi jednotlivými zeměmi Evropské unie existuje malá míra jednotnosti představ o vhodném přístupu k profesní přípravě na evropské úrovni, kromě snahy zajistit, aby lidé mohli pracovat v kterékoliv části EU. Evropská dimenze však neznamená jen usnadnění volného pohybu pracovních sil. Na domácích trzích práce roste počet zaměstnání, která zahrnují komunikaci v rámci Evropy i mimo ni a vyžadují proto nejen jazykové způsobilosti, ale také znalost a chápání odlišných kultur. Předpokládá se však, že v důsledku harmonizace standardů velkého množství výrobků a služeb se budou sblížovat i potřeby odborného vzdělávání. Pracovníci v každé zemi budou nuceni podřizovat svou pracovní činnost těmto standardům, a to otevírá možnosti široké spolupráce při tvorbě kurikula odborného vzdělávání. Bude proto důležité, aby se v odborném vzdělávání všech zemí prosazovala celoevropská dimenze a aby se mladým lidem otevírala možnost absolvovat některé části profesní přípravy v zahraničí.

Aktuální témata

Profesní příprava je sluha mnoha pánů. Požaduje se po ní, aby podstatným způsobem přispívala k realizaci jak ekonomických, tak i společenských cílů. To se samozřejmě nevyklučuje, ale zvolené priority profesní přípravy ovlivní politiku této přípravy, roli různých subjektů, které jsou na profesní přípravě nějakým způsobem zainteresovány, i celková očekávání spojovaná s touto přípravou. Stejně jako je nezbytné jasně stanovit cíle profesní přípravy, musí být vymezeny hranice jejích možností. Profesní příprava může přispět k poklesu míry nezaměstnanosti a sociálního vylučování zvýšením úrovně kvalifikace zaměstnaných osob a zmírněním nerovností na trhu práce, zlepšením zaměstnatelnosti i posílením šancí na odpovídající začlenění do společnosti. V tom hraje dominantní roli. Sama ovšem nemůže existující problémy vyřešit, protože ty nesouvisejí pouze s nedostatečnou úrovní vzdělání, ale ovlivňuje je řada vzájemně propojených ekonomických a sociálních činitelů.

Provedená šetření ukázala, že se v důsledku celoživotního vzdělávání stírají hranice mezi počáteční profesní přípravou a dalším odborným vzděláváním, mezi formálním vzděláváním a neformálním učením, mezi všeobecným a odborným vzděláváním. Má-li vzniknout systém

celoživotního vzdělávání, je nejprve zapotřebí prozkoumat roli odborného vzdělávání – a v některých případech ji i nově formulovat: co obsahuje odborné vzdělávání, čeho musí dosahovat, jak se má realizovat a financovat, jakým způsobem zajistit co nejširší přístup k tomuto vzdělávání? To vyžaduje důkladně promyslet následující témata.

- (a) Jak vymezit cíle odborného vzdělávání v rámci systému celoživotního učení.
- (b) Jak definovat úlohu státu a – s ohledem na tradice a zvyky – účelně rozdělit odpovědnost za vzdělávání v průběhu povinné školní docházky a profesní přípravy mezi vládu, zaměstnavatele a jednotlivce.
- (c) Jak zvýšit porozumění pro to, že vzdělávání je investicí do budoucnosti, která může přinést zisk, a s ohledem na to změnit nazírání podniků na výdaje týkající se vzdělávání tak, aby je považovaly za kapitál a ne za běžné náklady. To by mohlo být podnětem pro zvýšení vynakládaných prostředků.
- (d) Jak zajistit soulad mezi obsahem programů profesní přípravy a požadavky trhu práce a jak přitom respektovat zájmy vzdělávaných tak, aby vzdělávání dlouhodobě přispívalo k rozvoji jejich osobnosti a otevíralo jim širší profesní perspektivy.
- (e) Jak změnit těžiště počáteční profesní přípravy tak, aby se od předávání speciálních odborných kompetencí přešlo k rozvíjení klíčových způsobilostí. Ty člověku umožňují rychle se přizpůsobit probíhajícím změnám, jsou použitelné v mnoha pracovních činnostech a vytvářejí základ pro aktualizaci kvalifikace.
- (f) Jak identifikovat a definovat klíčové kompetence, zahrnující nejen teoretické a všeobecné znalosti, ale i osobnostní vlastnosti (jakými je např. dovednost komunikace a schopnost pracovat v týmu), jak obnovovat kurikulum, aby umožňovalo získat tyto kompetence, a jak vytvářet vhodné učební prostředky.
- (g) Jak zlepšit profesní přípravu učňů a zaměřit ji na současné i budoucí potřeby trhu práce. Bude zapotřebí brát ohled na přípravu k výkonu povolání v oblasti služeb a rozšířit teoretickou část jejího obsahu.
- (h) Jak odbourat hranice mezi přípravou učňů a vzděláváním v sekundárních školách a ve školách vysokých tak, aby absolventi učebních oborů mohli bez problémů dlouhodobě zvyšovat úroveň svého vzdělání.
- (i) Jak otevřít počáteční profesní přípravu starším zaměstnancům, kteří potřebují získat nové kompetence a kvalifikace umožňující jim získat nové zaměstnání. Tím by měla být každému zajištěna možnost získávat po celý život kvalifikaci;
- (j) Jak zlepšit přístup starších osob k dalšímu vzdělávání tak, aby měli možnost aktualizovat a rozšiřovat své kompetence a tím zvyšovat šance, že si udrží své zaměstnání a nebudou nuceni k předčasnému odchodu do důchodu. S tím souvisí i překonávání předpojatosti a nedůvěry vůči vzdělávání starších osob.
- (k) Jak zlepšit přístup k odbornému vzdělávání pro ženy, které kvůli péči o děti nebyly delší dobu zaměstnány a plánují návrat do profesního života. Tím by se zvýšily jejich šance najít zaměstnání odpovídající jejich schopnostem.
- (l) Jak vytvořit novou koncepci opatření v rámci politiky trhu práce, která by zlepšila situaci znevýhodněných osob a umožnila jim získat kvalifikaci rovnocennou té, kterou poskytuje příprava v obvyklých učebních oborech, tak, aby tyto osoby nezůstávaly nadále diskriminovány.
- (m) Jak vytvořit systém oficiálního uznávání profesního vzdělání, které vedle absolvované profesní přípravy spočívá i na pracovních zkušenostech ze zaměstnání a na neformálně získaných znalostech.
- (n) Jak zajistit systém uznávání kvalifikací získaných v jiných zemích Evropské unie tak, aby se zlepšila mobilita pracovníků a vyrovnaly se trhy práce.

- (o) Jak rozšířit uznávání kvalifikací i na kvalifikace získané dalším odborným vzděláváním.
- (p) Jak začlenit soukromé instituce poskytující další vzdělávání do systému odborného vzdělávání, jak podporovat rozvíjení inovačních pracovních metod a jak rozšiřovat nové učební postupy.
- (q) Jak rozšířit nabídku profesního poradenství tak, aby jeho služby mohli zájemci využívat po celý svůj život a ne pouze při prvním vstupu na trh práce.
- (r) Jak rozšířit profesní poradenství, které doposud informuje jen o možnostech v rámci jedné země, tak, aby zájemci mohli získat informace i o příležitostech ke vzdělávání a zaměstnání v ostatních zemích Evropské unie.
- (s) Jak všeobecně rozvíjet evropskou dimenzi a zajistit, že počáteční profesní příprava i další vzdělávání budou uzpůsobovat člověka k tomu, aby se uplatnil na evropském trhu práce a mohl tak využít předností jednotného trhu.
- (t) Jak zlepšit hodnocení odborného vzdělávání a jak vypracovat indikátory, podle nichž by se mohly postihovat a analyzovat jeho výsledky. V této oblasti je možné se poučit z dřívějších zkušeností a zlepšit budoucí účinnost politiky odborného vzdělávání.

Tento seznam témat, která se týkají dalšího rozvíjení systémů odborného vzdělávání, si nečiní nárok na úplnost a nepodává náčrt systému celoživotního vzdělávání. Slouží k poznání toho, na jak rozmanité činitele je zapotřebí brát ohled: od organizace a struktur systémů až po záležitosti spoluúčasti na odborném vzdělávání a jeho financování.

Když Rada ministrů vytyčila na svém zasedání v roce 1963 deset principů pro provádění společné politiky odborného vzdělávání (viz s. 4-6), vycházela z vědomí nutnosti zabezpečit schopnost tohoto vzdělávání reagovat na zavádění nových technologií. Nemohla ovšem předvídat, jak dalekosáhlé důsledky bude zavádění těchto technologií mít, a k jak velkým změnám bude muset dojít v odborném vzdělávání. Nemohla ani počítat s nezbytností celoživotního vzdělávání.

Je jasné, že vývoj odborného vzdělávání má svou vlastní dynamiku a že síly, které na něj působí, jsou v jednotlivých zemích rozdílné, neboť souvisejí s historickými, kulturními, ekonomickými a společenskými činiteli. Vlády jednotlivých zemí mají za úkol tento vývoj usměrňovat a musí přitom přihlížet k všeobecným dlouhodobým zájmům jednotlivců i společnosti i k aktuálním potřebám národního hospodářství a trhu práce. Jejich možnosti přitom jsou omezené. V praxi jsou změny systému vyvolávány působením celé řady rozdílných zájmů, které se spolu střetávají. Jde o zájmy zaměstnavatelů, sociálních partnerů, profesních svazů, oborových svazů, politiků i těch, kteří se chtějí odborně vzdělávat.

Rozšiřování dalšího vzdělávání, úsilí vlád o snižování veřejných výdajů a trendy k decentralizaci, která spočívá v přenášení pravomocí na regionální a lokální úroveň i na jednotlivá zařízení, přispívají k tomu, že roste počet těch, kteří se podílejí na odborném vzdělávání, a že sílí jejich vliv. K tomu přistupuje skutečnost, že vznikají nové skupiny zainteresovaných subjektů, jako například média, učitelské svazy, soukromé vzdělávací instituce a odborové poradenské orgány, které prosazují vlastní zájmy. Nezanedbatelné důsledky má rozšiřování světové počítačové sítě, která otevírá nové možnosti globalizace učení. Ty se sice zatím využívají nedostatečně, ale je jasné, že se brzy projeví jako významné hybné síly změn.

Podmínkou pro účinné ovlivňování těchto rozdílných zájmů je hledání konsensu a partnerská spolupráce na různých rovinách všech zainteresovaných – politiků, sociálních partnerů, vzdělávacích institucí a těch, kteří se chtějí odborně vzdělávat. Účelné přetváření systému odborného vzdělávání vyžaduje, aby byli všichni zúčastnění informováni o strategii změn a o jejich směrech i cílech, o očekávaných výhodách a rizicích. K tomu je zapotřebí mít k dispozici rozsáhlý soubor dat a údajů.

Bez ohledu na rozdíly mezi systémy vzdělávání v jednotlivých zemích a bez ohledu na rozdílné zájmy stojí všechny země Evropské unie před otázkou, jakým způsobem budou na změny reagovat. To vyvolává velký zájem o evropskou dimenzi odborného vzdělávání.

Vývoj *acquis communautaire*

Členské země Evropské unie jsou společně konfrontovány s řadou určitých požadavků, zvláště v oblasti odborného vzdělávání. V minulosti na to reagovaly tak, že do národních diskusí zapojovaly ostatní členské země a pokoušely se tímto způsobem formulovat společné představy, vytyčovat společné cíle a vybírat společné postupy. Evropská unie vytvářela cenný výchozí bod pro politické rozhodování v jednotlivých zemích i pro hledání oblastí možné spolupráce při řešení různých problémů, jakými je např. podpora mládeže při vstupu na trh práce, pomoc znevýhodněným skupinám, vytváření rovných šancí pro muže a ženy, usnadnění adaptace na požadavky vyplývající ze zavádění nových technologií apod. Spolupráce na řešení těchto problémů na evropské rovině přinesla kladné výsledky.

Funkce Evropské unie jako referenčního rámce se konkretizovala pomocí řady politických deklarací. Rozhodnutí Rady z roku 1963 o obecných zásadách pro provádění společné politiky profesní přípravy bylo doplněno a upraveno právně nezávaznými rezolucemi, které otevřely cestu k praktické spolupráci. Usnesení Rady – například usnesení z roku 1983 o politice profesní přípravy v osmdesátých letech – vytvořily široký pracovní rámec pro akční programy, jakými byly Comett, Petra, Force a Eurotecnet. Bílé knihy Evropské komise – bílá kniha z roku 1993 *Hospodářský růst, konkurenceschopnost a zaměstnanost* a bílá kniha z roku 1995 o všeobecném a odborném vzdělávání pomohly členským zemím při orientaci politiky odborného vzdělávání. Vedle toho vznikla společná vyjádření evropských sociálních partnerů, která umožnila zaměstnavatelům i zaměstnancům formulovat stanoviska k odbornému vzdělávání.

Debata o otázkách celoživotního vzdělávání přispěla k tomu, že se čtyři akční programy Evropské unie spojily v jeden - Leonardo da Vinci. Z toho vzešly závažné důsledky pro politický rámec na evropské úrovni. Padly možnosti rozvíjet diskuse o určitých aspektech odborného vzdělávání, které dříve probíhaly v řídicích výborech jednotlivých programů. Tak například program Petra nabízel možnost projednávat na evropské úrovni pokroky, kterých bylo dosaženo při plnění úkolu umožnit všem mladým lidem, aby v návaznosti na školní vzdělávání získali v průběhu dvou nebo více let odborné vzdělání nebo alespoň profesní zkušenost. V rámci široce založeného nového programu stěží zbývá prostor pro politické diskuse. Diskuse se častěji soustřeďují na záležitosti řízení programu než na záležitosti politické. V důsledku toho je stále nesnadnější, aby se evropská politika odborného vzdělávání stala referenčním rámcem pro formulaci politiky odborného vzdělávání v jednotlivých zemích.

Přes tyto problémy zůstává odborné vzdělávání vedle otázek inovací, zdravotnictví, bezpečnosti, ekologie, evropského občanství, zaměstnanosti a schopnosti konkurence na pořadu dne. Význam odborného vzdělávání roste i v souvislosti s vytvářením evropské strategie zaměstnanosti. Strategie zaměstnanosti je vynikajícím příkladem toho, jak evropský rámec může sloužit v boji proti nezaměstnanosti. Umožňuje společně projednávat otázky získávání pracovních míst, analyzovat je a dospívat k určitým závěrům vycházejícím z národních akčních plánů. To podněcuje země Evropské unie k tomu, aby koordinovaly svá politická opatření k podpoře zaměstnanosti a aby shromažďovaly údaje o jejich prosazování. V důsledku toho dochází i ke zlepšování politiky zaměstnanosti uvnitř jednotlivých zemí, vznikají soubory opatření, které vedou k získávání nových pracovních míst.

Odborné vzdělávání je významnou součástí strategie zaměstnanosti, a proto se jeho rozvoj bedlivě sleduje. Je však nutno upozornit na to, že strategie zaměstnanosti není a ani nebyla koncipována jako politický rámec pro odborné vzdělávání. Všimá si sice toho, čím může odborné vzdělávání přispět k zaměstnanosti, ale nezabývá se obecnými otázkami kvality systémů odborného vzdělávání, k níž musí Evropská unie podle 3. článku Amsterodamské smlouvy přispívat.

Je důležité vypracovat postupy, jimiž by bylo možno společně projednávat velká témata odborného vzdělávání, zvláště ta, která se dotýkají procesu vzdělávání. K nim patří otázky obsahu vzdělávání, učební doby, učebních míst a forem vzdělávání. Tato témata mají pro odborné vzdělávání velký význam. Proto se o nich debatuje v souvislosti s celoživotním vzděláváním.

Na evropské úrovni i na úrovni jednotlivých zemí existuje mnoho aktivit zaměřených na výměnu zkušeností. Ukončení prvního programu Leonardo da Vinci a zahájení jeho pokračování je příležitostí k provedení důkladné analýzy a ke sledování a rozpracování závažných témat, která mají ústřední význam pro vytváření systému celoživotního vzdělávání. V současnosti je pro rozvoj odborného vzdělávání důležité vypracovat určité postupy nebo vytvořit fórum pro diskusi o základních tématech tak, aby na evropské úrovni vznikl přesně definovaný politický rámec, který by posloužil jednotlivým zemím při jejich úsilí o reformování národních systémů odborného vzdělávání.

Tak jako již v minulosti nebo jako v jiných oblastech politiky, může takový referenční rámec plnit řadu úkolů. Může upozorňovat na ústřední politické otázky nebo témata, jakými je např. přechod ze školy do zaměstnání, uznávání výsledků neformálního učení nebo financování vzdělávání, které jsou – v rozdílné míře – aktuální pro všechny země, a které vyžadují, aby se jim věnovala pozornost. Může definovat, jaký vztah má odborné vzdělávání k evropské strategii zaměstnanosti a jak přispívá k dosažení vytyčených cílů. Může vyvolat debatu o procesu vzdělávání, o prostředcích a způsobech vzdělávání, které by umožňovaly každému vzdělávat se po celý život. Tím, že plní tyto funkce, může takový rámec přispět k tomu, že zainteresované skupiny dospějí ve svých názorech k celoevropskému konsensu o cílech odborného vzdělávání i o politických opatřeních, která jsou nezbytná k jejich dosažení.

Vytvoření přesného politického rámce na evropské úrovni přispěje i ke vzniku koherentního a účinného systému výměny informací a zkušeností, který se bude opírat o soustavnou kvantitativní evaluaci opatření a programů přijatých jednotlivými zeměmi. To může zpětně napomoci ke zlepšení politiky Evropské unie. Kromě jiného by mělo vzniknout fórum pro diskusi o výsledcích výzkumů a o výsledcích inovačních projektů v různých částech Evropské unie. Tyto výsledky pak mohou ovlivnit politická rozhodování a podpořit přenos inovací do zavedených struktur systémů vzdělávání. To vytvoří i příznivé podmínky pro zužitkování programu Leonardo da Vinci II a usnadní vymezení oblastí potenciální spolupráce mezi členskými zeměmi Evropské unie.

Na takové spolupráci se ovšem nemusí podílet všechny země. Spolupracovat mohou jen ty, které mají o určitá témata zájem. Politický rámec může zajišťovat příznivé podmínky pro to, aby skupiny zemí společně rozpracovávaly určitá témata, o která mají zvláštní zájem. O takovém typu spolupráce hovoří rozhodnutí z roku 1963. V Evropské unii, která má 15 členů (popřípadě 17, pojmají-li se Norsko a Island jako součást evropského hospodářského prostoru), by takový postup mohl být dobrou cestou k tomu, jak něčeho dosáhnout. To bude platit ještě více tehdy, dojde-li k rozšíření Evropské unie, která může mít v blízké budoucnosti více než 20 členů.

Nyní musí země Evropské unie a její orgány rozhodnout, jakou povahu bude mít takový politický rámec. Zkušenost ukazuje, že členské země citlivě reagují na pokusy realizovat společné cíle pomocí závazných právních aktů. Je užitečné si uvědomit, že Amsterodamská

smlouva určila postup, při kterém jednotlivé země a Komise Evropské unie stanovují strategii zaměstnanosti podle aktuálních priorit a daností. Pokud dojde ke změnám, strategie se jim přizpůsobí. To nesnižuje význam dohodnutých linií, protože jsou výsledkem společného politického jednání.

Takové politické jednání podstatně přispělo k tomu, že se podařilo na evropské úrovni vytvořit určitý politický rámec. Jasně je to vyjádřeno v závěrech Rady z prosince 1996 ke strategii celoživotního učení, v nichž se uvádí celá řada principů a řada oblastí pro budoucí politickou práci. Rada vyzvala členské země, které budou postupně přebírat předsednictví Evropské unie, aby strategii průběžně sledovaly, hodnotily a předkládaly návrhy na její další zlepšení. Pokroky v této oblasti však jsou nesnadné, protože nebylo stanoveno, jakým způsobem přijatá usnesení rozšiřovat a jak o nich jednat.

Je patrné, jak je pro formulaci politiky sledování a vytvoření systému sběru dat, analýzy, evaluace a prezentace rozvoje, který umožní realizaci a aktualizaci strategie a politického rámce, důležitá politická angažovanost.

Mnohé z prvků, které by měly vytvářet politický rámec pro odborné vzdělávání, jsou již delší dobu k dispozici, a jde nyní o to zaměřit je na společně určená prioritní témata. Významní činitelé, včetně sociálních partnerů, se již dnes pravidelně scházejí na evropské úrovni. Představitelé odpovědní za odborné vzdělávání v jednotlivých členských zemích se neformálně scházejí dvakrát do roka. Sociální partneři zřídili skupinu pro všeobecné a odborné vzdělávání, v níž diskutují o tématech, která budí všeobecný zájem. Existuje poradní výbor pro profesní přípravu, který je složen ze zástupců sociálních partnerů a zástupců členských zemí. Jeho povinností je vypracovávat stanovisko ke každé zprávě, dříve než se předloží orgánům Evropské unie. Evropská unie zřídila instituce, jako např. CEDEFOP, které shromažďují informace, zpracovávají je a vyhodnocují. Významným zdrojem nových poznatků mohou být výsledky dosažené v rámci programu Leonardo da Vinci a v programech na něho navazujících. Ty mohou ovlivnit politickou debatu. Program Leonardo da Vinci ostatně počítá s prováděním šetření, která zahrnou problematiku politiky profesní přípravy. Jejich výsledky mohou být užitečné i při tvorbě strategie zaměstnanosti.

Pro posílení politické angažovanosti a pro zvýšení její dynamiky je nezbytné, aby byly jasně vymezeny úkoly Rady Evropské unie, tj. jejího výboru pro otázky vzdělávání (popřípadě výboru pro sociální záležitosti, nebo obou), Evropského parlamentu, Výboru pro ekonomiku a sociální záležitosti a Výboru regionů.

Úkolem je vytvořit z těchto jednotlivých prvků koherentní systém, v němž se bude pozornost soustřeďovat na podstatné problémy, budou se odhalovat specifická témata stojící ve středu pozornosti a ta se budou projednávat na evropské úrovni. Výměna názorů o prudkém vývoji v oblasti odborného vzdělávání může být velmi užitečná a může přispět k vytvoření potřebného přesně vymezeného politického rámce. Ten musí být přijat nejvyššími orgány. Musí potom fungovat jako vzor, podle kterého by se mohly – budou-li si to přát – orientovat členské země při tvorbě své politiky odborného vzdělávání. V tomto vzoru musí být definována témata, která se musí stát předmětem společného uvažování a jednání, a musí vytvářet prostor, ve kterém bude vznikat koncepce opatření přijímaných v programu Leonardo da Vinci II.

Závěry

Cílem předložené zprávy je prozkoumat politiku Evropské unie týkající se odborného vzdělávání. Analýza jejího vývoje, opatření přijatých jednotlivými zeměmi a důsledků, které z hospodářského a společenského vývoje vyplývají pro odborné vzdělávání, vede k závěru, že je žádoucí na evropské rovině vytvořit politický rámec pro odborné vzdělávání.

Předpokládá se, že vznikne rámec, který bude obsahovat omezený počet témat, na nichž se shodnou členské země Evropské unie, a budou ho podporovat sociální partneři a ostatní zainteresované skupiny. Rámec, který systematizuje a zjednoduší výměnu informací a zkušeností, usnadní transfer osvědčených postupů a soustředí pozornost na určitá témata, o něž mají všichni zájem. Rámec, který přispěje k nalézání řešení v členských zemích i ke společným úvahám a činnostem. Rámec, který by mohl podporovat účinné přizpůsobování systémů odborného vzdělávání hospodářským, společenským, demografickým a technologickým změnám a který by napomáhal uskutečňovat celoživotní vzdělávání.

Je však třeba vidět, že tyto změny a způsob, jak ovlivňují společnost a ekonomiku, nejsou nezávislé, ani nejsou předurčeny. Všeobecné a odborné vzdělávání bude mít vliv nejen na konkurenceschopnost výrobců, ale i na ostatní oblasti činností. Stejně tak nebudou ovlivňovat jen tempo inovací a rozšiřování nových technologií, ale v jisté míře i oblasti, v nichž k takovému vývoji dochází, i formu tohoto vývoje. Je možné očekávat, že budou působit i na rychlost a směr společenských změn a do jisté míry i na demografický vývoj.

Mnoho otázek se vztahuje k obsahu a k organizaci odborného vzdělávání, tedy k záležitostem, které jsou v kompetenci jednotlivých zemí. Protože je prosperita Evropské unie závislá na ekonomické výkonnosti jejích jednotlivých článků, je v zájmu Unie podporovat rozvoj jednotlivých zemí a diskutovat o prosazování účinné politiky směřující ke zvýšení této výkonnosti.

V minulosti jsme se v Evropě mnoho naučili od sebe navzájem. Jestliže chceme ve všech částech Evropské unie uskutečňovat vytyčené náročné hospodářské a společenské cíle, musí i budoucnost být časem učení. ■

SLOVNÍČEK TERMÍNŮ

Acquis – celý soubor komunitárního práva, včetně směrnic, nařízení, doporučení, rozhodnutí a rozsudků Evropského soudního dvora, které ukládá povinnosti členským státům nebo jednotlivcům.*

Evropský parlament (*European Parliament, Le Parlement européen, Das Europäische Parlament*) – skládá se z volených zástupců jednotlivých členských zemí. Má legislativní pravomoc, schvaluje rozpočet a dohlíží na výkonnou moc. V říjnu 2000 měl 625 členů (Belgie 25, Dánsko 16, Německo 98, Řecko 25, Španělsko 64, Francie 87, Irsko 15, Itálie 87, Lucembursko 6, Nizozemsko 31, Rakousko 21, Portugalsko 25, Finsko 16, Švédsko 22, Spojené království 87).

Rada Evropské unie (*Council of the European Union, Le Conseil de l'Union européenne, Der Rat der Europäischen Union*), obvykle nazývaná Radou ministrů (*Council of Ministers, Conseil de ministres*, německy nezkracováno) – hlavní rozhodovací orgán tvořený zástupci vlád všech členských států.

Evropská komise (*European Commission, La Commission européenne, Die Europäische Kommission*) – má různé funkce. Je iniciátorkou legislativních návrhů; dohlíží na dodržování legislativy EU v členských státech; spravuje rozpočet, vykonává politiku Unie a stará se o mezinárodní obchodní vztahy.

(Evropský) **Soudní dvůr** (*Court of Justice, La Cour de justice, Der Gerichtshof*) – zajišťuje, aby byly smlouvy řádně interpretovány a aplikovány. Rozsudky Evropského soudního dvora tvoří jeden ze základů komunitárního práva.

Evropská rada (*European Council, Le Conseil Européen, Der Europäische Rat*) – setkání hlav vlád členských států, které se koná alespoň dvakrát do roka.

Evropský sociální fond (*European Social Fund, Fonds social européen, Europäischer Sozialfonds*) – jeden ze tří strukturálních fondů, jehož úkolem je podporovat zaměstnanost a rozvoj lidských zdrojů.

* Viz podrobněji Zpravodaj VÚOŠ, 1998, č. 4.

Doporučení Rady (*Council Recommendation, Recommandation du Conseil, Empfehlung des Rates*) – doporučení, které nemá právní sílu, ačkoliv jsou jeho požadavky brány v úvahu.

Nařízení Rady (*Council Regulation, Règlement du Conseil, Verordnung des Rates*) – nařízení, které má obecnou platnost, je právně závazné ve svém celku a týká se přímo všech členských států.

Rozhodnutí Rady (*Council Decision, Décision du Conseil, Entscheidung des Rates*) – rozhodnutí, které je právně závazné pro ty, kterým je adresováno.

Směrnice Rady (*Council Directive, Directive du Conseil, Richtlinie des Rates*) – opatření, které je právně závazné pro členské státy, a týká se výsledků, jakých mají dosáhnout.

Usnesení Rady (*Council Resolution, Résolution du Conseil, Entschließung des Rates*) – usnesení, které vyjadřuje obecnou vůli členských států Evropského společenství a má spíše politickou než právní sílu.

Závěry Rady (*Council Conclusions, Conclusions du Conseil, Schlußfolgerungen des Rates*) – právně nezávazné závěry Rady vyjadřující obecnou vůli Společenství. ■

Pramen: *An age of learning* a internetová stránka ><http://europa.eu.int/inst-en.htm><.

Vysvětlivky

¹ Rozhodnutí Rady z 2. dubna 1963 formulující všeobecné zásady pro realizaci společné politiky profesní přípravy (63/266/EHS), OJ 063 20.04.63.

² Pravidla poradního výboru pro profesní přípravu (63/688/EHS), OJ 190 30.12.1963.

³ Doporučení Komise z 18. července 1966 členským státům o podpoře profesního poradenství (66/484/EHS), OJ 154 24.08.66.

⁴ Doporučení Rady z 29. října 1970 adresované členským státům o využití monografie evropských profesí pro přípravu kvalifikovaných dělníků na obráběcích strojích (70/449/EHS), OJ L 219 05.10.70.

⁵ Všeobecné linie pro navržení akčního programu Společenství pro profesní přípravu, OJ C 81 12.08.71.

⁶ Usnesení rady z 21. ledna 1974 týkající se programu sociální činnosti, OJ C 13 12.2.74.

⁷ Nařízení (EHS) č. 337/75 Rady z 10. února 1975 ustavující Evropské středisko pro rozvoj profesní přípravy, OJ L 039 13.02.75.

⁸ Usnesení Rady z 27. června 1974 ustavující počáteční akční program Společenství pro profesní rehabilitaci handicapovaných osob, OJ C 80 9.7.74.

⁹ Usnesení Rady a ministrů školství, kteří se setkali v rámci Rady, ze 13. prosince 1976 týkající se opatření, která mají být přijata pro zlepšení přípravy mladých lidí pro práci a pro usnadnění jejich přechodu ze vzdělávání do pracovního života, OJ C 308 30.12.76 (doplněno usnesením z 15. ledna 1980, OJ C 23 30.1.80 a z 12. července 1982, OJ C 193 28.7.82).

¹⁰ Usnesení Rady z 18. prosince 1979 o spojené práci a přípravě pro získávání pracovních zkušeností, OJ C 1 3.1.80 (viz též Doporučení Evropské komise z 6. července o profesní přípravě, OJ L 180 20.7.77).

¹¹ Směrnice Rady 76/207/EHS z 9. února 1976 o realizaci principu rovného zacházení pro muže a ženy pokud jde o přístup k zaměstnání, k profesní přípravě a k služebnímu postupu a o pracovní podmínky, OJ L 39 14.2.76.

¹² Usnesení ministrů školství, kteří se setkali v rámci Rady, ze 6. června 1974, o kooperaci v oblasti vzdělávání, OJ C 98 20.8.74.

¹³ Usnesení Rady a ministrů školství, kteří se setkali v rámci Rady, z 9. února 1976, obsahující akční program v oblasti vzdělávání, OJ C 038 19.02.76.

¹⁴ Závěry Rady a ministrů školství, kteří se setkali v rámci Rady, ze 14. května 1987, týkající se programu evropské spolupráce při integraci handicapovaných dětí do normálních škol a vzdělávání učitelů při zaměstnání, OJ C 211 8.8.87.

¹⁵ Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 818/95/ES ze 14. března 1995 ustavující akční program Společenství „Socrates“, OJ L 087 20.04.95.

¹⁶ Směrnice Rady z 25. července 1977 o vzdělávání dětí migrujících pracovníků, OJ L 199 06.08.77.

¹⁷ Usnesení Rady a ministrů školství, kteří se setkali v rámci Rady, ze 3. června 1985, obsahující akční program o rovných příležitostech pro dívky a chlapce ve vzdělávání, OJ C 166 05.07.85.

¹⁸ Usnesení Rady a ministrů školství, kteří se setkali v rámci Rady, z 19. září 1983, o opatřeních vztahujících se k zavádění nové informační technologie do vzdělávání, OJ C 256 24.09.83.

¹⁹ Usnesení Rady z 11. července 1983 týkající se politiky profesní přípravy v 80. letech, OJ C 193 20.7.83.

²⁰ *Bulletin of European Communities*, 3-1982.

²¹ Rozhodnutí Rady z 24. července 1986 ustavující program spolupráce mezi vysokými školami a podniky týkající se přípravy v oblasti techniky (Comett) (86/365/EHS), OJ L 222 8.8.86.

- ²² Rozhodnutí Rady z 16. prosince 1988 zavádějící druhou fázi programu spolupráce mezi vysokými školami a průmyslem týkající se přípravy v oblasti techniky (Comett II) (1990 až 1994) (89/27/EHS), OJ L 13 17.1.89.
- ²³ Rozhodnutí Rady z 18. prosince 1989 ustavující akční program pro podporu inovací v oblasti profesní přípravy, vyplývajících z technických změn, v Evropském společenství (Eurotecnet) (89/657/EHS), OJ L 393 30.12.89.
- ²⁴ Rozhodnutí Rady z 18. dubna 1988 ustavující druhý akční program Společenství pro handicapované lidi (88/231/EHS), OJ L 104 23.4.88.
- ²⁵ Rozhodnutí Rady z 27. února 1993 ustavující třetí akční program Společenství na pomoc handicapovaným lidem (Helios II, 1993-96) (93/136/EHS), OJ L 56 9.3.93.
- ²⁶ Rozhodnutí Rady z 1. prosince 1987 ustavující akční program pro profesní přípravu mladých lidí a jejich uvedení do dospělého a pracovního života (Petra) (87/569/EHS), OJ L 346 16.12.87.
- ²⁷ Usnesení o zprávě, kterou výbor pro Evropu lidí ustavený ad hoc podal na schůzi Evropské rady 29. června 1985 v Miláně, OJ C 175 15.7.85.
- ²⁸ Rozhodnutí Rady z 22. července 1991 doplňující rozhodnutí 87/569/EHS týkající se akčního programu pro profesní přípravu mladých lidí a jejich uvedení do pracovního života (Petra) (91/387/EHS), OJ L 214 2.8.91.
- ²⁹ Rozhodnutí Rady z 29. května 1990 ustavující akční program pro rozvoj další profesní přípravy v Evropském společenství (Force) (90/267/EHS), OJ L 156 21.6.90.
- ³⁰ Rozhodnutí Rady z 15. června 1987 schvalující akční projekt Evropského společenství pro mobilitu vysokoškolských studentů (Erasmus) (87/327/EHS), OJ L 166 25.6.87.
- ³¹ Rozhodnutí Rady ze 14. prosince 1989 doplňující rozhodnutí 87/327/EHS schvalující akční projekt Evropského společenství pro mobilitu vysokoškolských studentů (Erasmus) (89/663/EHS), OJ L 395 30.12.89.
- ³² Rozhodnutí Rady z 28. července 1989 ustavující akční program na podporu znalostí cizích jazyků v Evropském společenství (Lingua) (89/489/EHS), OJ L 239 16.8.89.
- ³³ Kauza 242/87, Komise Evropských společenství versus Rada Evropských společenství (1989), ECR 687.
- ³⁴ Sociální charta Společenství o základních sociálních právech pracovníků, COM (89) 248 finální znění.
- ³⁵ OJ C 224, 31.8.1992.
- ³⁶ Doporučení Rady z 30. června 1993 o přístupu k další profesní přípravě (93/404/EHS), OJ L 181, 23.7.1993.
- ³⁷ OJ C 224, 31.8.1992, s. 126.
- ³⁸ Sociální protokol byl podepsán Spojeným královstvím v roce 1997 a následně začleněn do textu Smlouvy o Evropské unii vyjednané v Amsterdamu.
- ³⁹ Usnesení Rady z 11. června 1993 o profesním vzdělávání a přípravě v 90. letech, OJ C 186, 8.7.1993, s. 3.
- ⁴⁰ Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady z 23. října 1995 ustavující rok 1996 za „Evropský rok celoživotního učení“ (2493/95/ES), OJ L 256, 26.10.1995.
- ⁴¹ Rozhodnutí Rady ze 6. prosince 1994 ustavující akční program pro realizaci politiky profesní přípravy Evropského společenství, OJ L 340, 29.12.1994.
- ⁴² Rozhodnutí Rady z 26. dubna 1999 ustavující druhou fázi akčního programu Společenství pro profesní přípravu Leonardo da Vinci (99/382/ES), OJ L 146, 11.6.1999.
- ⁴³ Rozhodnutí Rady z května 1964 ustavující první společný program pro podporu výměny mladých pracovníků v rámci Společenství (64/307/EHS), OJ č. 78, 22.5.1964.
- ⁴⁴ Rozhodnutí Rady z 16. července 1979 ustavující druhý společný program pro podporu výměny mladých pracovníků v rámci Společenství (79/642/EHS), OJ L 185, 21.7.1979.
- ⁴⁵ Rozhodnutí Rady z 13. prosince 1984 ustavující třetí společný program pro podporu výměny mladých pracovníků v rámci Společenství (84/636/EHS), OJ L 331, 19.12.1984.
- ⁴⁶ Rozhodnutí Rady z 21. prosince 1998 o podpoře evropských tras v přípravě spojené s prací včetně učňovství (99/51/ES), OJ L 017 22.01.1999.
- ⁴⁷ Rozhodnutí Rady z 16. července 1985 o srovnatelnosti kvalifikací profesní přípravy mezi členskými státy Evropského společenství (85/368/EHS), OJ L 199 31.7.1985.
- ⁴⁸ Usnesení Rady z 3. prosince 1992 o transparentnosti kvalifikací, OJ C 49, 19.2.1993.
- ⁴⁹ Usnesení Rady z 15. prosince 1996 o transparentnosti certifikátů profesní přípravy, OJ C 224, 1.8.1996.
- ⁵⁰ Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o důsledku doporučení diskuse o volném pohybu osob vedené na vysoké úrovni, COM (98) 403 finální znění.
- ⁵¹ Nařízení Rady (EHS) č. 3906/89 z 18. prosince 1989, ustavující program Phare, OJ L 375, 23.12.1989.
- ⁵² Nařízení Rady (EHS) č. 1360/90 ze 7. května 1990, ustavující Evropskou nadaci odborného vzdělávání, OJ L 131, 23.5.1990 (doplněno nařízením Rady (ES) č. 2063/94 z 27. července 1994, OJ L 216, 21.8.1994).
- ⁵³ Nařízení Rady (Euratom, EHS) č. 2053/93 z 19. července 1993 týkající se opatření technické pomoci při hospodářské reformě a zotavení v nezávislých státech bývalého Sovětského svazu a v Mongolsku (Tacis), OJ L 187, 29.7.1993.